

634.9

Մ-94

ՀԱՅԿԻ ԼՈՍՏՈՒԿՈՎԱՏԻ ՍՈՑ. ԴԱՐԱՆ. ԳՂԽ. ՎԱՐՅ.
ՁԵՆՈՒՄԻՆԵՐ ԱՇԽԱՏ. ԳՍԵՐՈՑԻ ՈՒՍՈՒՅԻ ԽԱՐՈՒՐ

ԱՌ. ՄՈՒՇԵՂՅԱՆ

ԱՆՏԱՌԻ ՈՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԻՐԱՏԱՐԱԿՆՈՐՅՈՒՆ

1928—ՅԵՐԵՎԱՆ

09 JUL 2013

634.9

Մ-94

պ.

ՀՍԽՀ Լուսավորչական Սոց. Դաս. Գլխ. վարչ.
Ձեռնարկներ աշխատ. գրքերի ուսուցչի համար

ԱՌ. ՄՈՒՇԵՂՅԱՆ

ՀՀ
11074
ՀՀ

ԱՆՏԱՌԻ ՈՐԸ

ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐԱՏԱՐԱԿՆՈՒՄՆԵՐԻ

1928—ՅԵՐԵՎԱՆ

20493

30 JUL 2010

ՀԵՂԻՆԱԿԻ • ԿՈՂՄԻՑ

Այս բրոշյուրը կազմելիս, ոգտվել ենք ուսուցիչներին լեզվով վերջին տարիներում լույս տեսած գրականությունից լիվ, առավելագույնս, հետաքննելով յերկու աշխատություններից. П. Смолин - Подготовка к „дню леса“. Москва, 1927 г. стр. 68, С. Исаев - День леса, Москва, 1927 г. стр. 60.

I. ՄԱՐԴԸ ՅԵՎ ԱՆՏԱՌԸ

Մեր աշխարհի քաղաքացիներ, բնությունը հասկանալու և գնահատելու ունակություն, համարյա թե չունի: Հազիվ քաղաքից կամ բնակավայրից անտառը գուրս գալով՝ նա մատնվում է ավերման իր բնազդին, և, հաճախ, առանց վորեն չարամիտ դիտավորութան, կտրատում ու վռչկնչացնում է ծառերի մատղաշը, ձյուղերը, ընձյուղները, չհասած պտուղները, տերևները և, առհասարակ, ձեռքի տակ ընկած կանաչ բուսականությունը: Քաղաքի բնակիչը կանաչ բուսականության վորոշ պահանջ է զգում, բայց ազդ պահանջը հարմար դեպքում բարբարոս միջոցներով է հագեցնում: Փոխանակ իր բնակավայրն առողջացնելու նպատակով՝ նրա կանաչ տարածության ընդլայնելու գործին նվիրվելու, նա, ոգավելով թմեն մի հարմար ու անհարմար տեղից, օրինակ՝ զանազան տոնակատարություններից և կրոնական ծիսակատարություններից (ծառզարդար, հարսանիքներ և այլն), վռնչացնում է իր շրջապատի ծառատունկերը:

Լոռու անտառապետութեան Մյասնիկյանի անվան սոճուտում 20 — 25 տարի առաջ տնկած սոճիների զառքաթները շրջակա գյուղացիները կտրել են հարսանիքների ծխակատարութեան համար և հիմա այդ արժեքավոր սոճենիներից շատերն ալլանդակված են:

Մյուս կողմից՝ բնակավայրերն ու քաղաքները շրջապատող կանաչ բուսականութեանը մարդիկ բոլորովին խնամքով չեն վերաբերվում: Անասունները, յերեխաները, հաճախ և հասուն մարդիկ այնպիսի մի կործանարար աշխատանք են կատարում նրանց վերաբերյալ, վոր այդպիսի բուսականութուն գուցե հատուկ պահակների միջոցով պահպանվող մասն է միայն ազատվում փոշնչացումից: Այդ ավերիչ աշխատանքի հետեւանքն այն է լինում, վոր մեղավոր ու անմեղ քաղաքացիների առաջ թողախտի դռներն ավելի ու ավելի լայն են բացվում:

Անարգարացի կիներ կարծել, թե գյուղացիութեան վերաբերմունքը դեպի մեր անտառները սահմանափակվում է վերոհիշյալ գործունեցութեամբ միայն: Մինչդեռ մեր գյուղացիութունը այլ ճյուղերում (վաշտավարութուն, անասնապահութուն, այգեգործութուն և այլն) հանդիսանում է վորպես բիշ թե շատ խելացի անտես, անտառային տնտեսութեան վերաբերյալ

նա դեռ նախնական հողագործի վաղեմի հոգեբանութուն ունի, մի հոգեբանութուն, վորով հողագործն իր շրջապատող անտառի հետ կյանքի և մահվան կռիվ էր մղում անտառի ձեռքից քալ առ քալ նոր հողամասեր գուրս կորզելու համար:

Մեր խոսքերն ապացուցելու համար, պիտի մատնանշենք քառհաճորեն կտրած այն անթիվ ու անհամար ծառերի կոճղերը, վորոնք փռված են մեր սակավաթիվ անտառների ամբողջ տարածութեան սահմաններում և այն բազմաթիվ ողակուսները, վոր նկատվում են հաճախակի անտառային բացատների շուրջը: Իսկ անասունները: Նրանք արածում են ամենուրեք: Հատատեղերում, մատղաշներում և, մինչև անգամ՝ տնկարաններում ու անտառի բացատներում արհեստորեն կերպով տնկած մշակույթներում: Մշակույթները շրջապատող ածուր փշալարն անգոր է կանգնեցնելու անասունների գրոհը:

Իհարկե, կարելի չէ առարկել, թե կարիքն է ստիպում գյուղացուն դիմել այդ միջոցներին: Անպայման, վորոշ չափով ճիշտ է այդ բայց միայն՝ վորոշ չափով: Հայտնի չէ, վոր մեր արոտներն ու անտառները համայն գյուղացիութեան կարիքները չեն բավարարում լիովին: Բայց պետք է նկատի առնել, վոր անտառի անհաշիվ կտրելը,

հատապեղերում, մատղաշներում, պաշտպանողական նշանակութիւն ունեցող անտառամասերում անասուններ արածացնելն ու ծառեր կտրելը— միւսումնային է— գյուղացու պահանջներին ու կարիքներին հիմնովին բավարարութիւն չեն տալու։ Անասունների կերի հարցը լուծվում է յերկրի ընդհանուր տնտեսութիւնը կազմակերպելու, այլ վոչ թե անտառն արօտի վեր ածելու միջոցով։ Նույնպէս և, յեթե ամբողջ անտառը միանգամից կտրվեր, հետագայում գյուղացիութեան կարիքները նորից չպիտի բավարարվին, իսկ ազատված հողը շուտով պիտի անպետքանար և աշխատավորութիւնն ապագայում պիտի զրկվեր հիշյալ տարածութեան վրա աճող փայտեղենի բերքից։

Կրակի հետ անզգուշ և անփութ վարվելու պատճառով, չուրաքանչյուր տարի մեր անտառներից մեծ թվով փայտեղեն է զոհ գնում հրդեհին։ Վոչ մի արգարացուցիչ միտք չկար այդ ակամա հրձիգներին հասարակական դատից պաշտպանելու։

Անտառային գործն ունի յերկու կողմ. մեկը կապված է անտառում տնտեսութիւն վարելու, անտառը պահպանելու և խնամելու հետ, իսկ մյուսը՝ անտառը շահագործելու։ Թեև այդ յերկու կողմերը սերտ կերպով կապված են միմյանց հետ, վորովհետև, յեթե անտառը չլինի՝ շահա-

գործելու ել վոչինչ չի լինի, աշուճմենայիվ, դեռ մինչև որս ել շահագործման հարցերում գիշատողական բնազդներ են նկատվում։ Հատման տեղերում փայտեղենի մնացորդներ են թողնում, մի հանգամանք, վոր փաստությունների (միջատների) տարածվելու և բազմանալու նպաստավոր պայմաններ և հրդեհի վտանգ է ստեղծում։ Հենց ծառերի հատումը կատարվում է անկանոն. հատելուց հետո թողնում են բարձր կոճղեր, ծառեր վալք ձգելն, անփութ վարվելու պատճառով, կամ, զուցե և գիտակցաբար, կատարում են այնպէս, վոր մի կտրած ծառն իր հետ ցած է գլորում, կամ կոտրում ու փչացնում է հաճախ 2-3 կանգուն ծառ։

Այս հանգամանքներում կարող էր պատկերացնել, թե անտառային աշխատակիցների աշխատանքն ինչպիսի դժվար ու պատասխանատու պայմաններում է ընթանում։

Առանց հասարակական լայն աջակցութեան, նրանց աշխատանքն անկատար ու թերի կմնա։

Վորևէ բացասական յերևույթի դեմ կռվելու համար անհրաժեշտ է ուսումնասիրել և պարզել նրա հիմնական պատճառները։

Յեթե հարց հարուցվի, թե վերև նկարագրված զրույթի անտառն ինչ է, ստիպված կլինենք պատասխանը փնտռել մարդկութեան

զարգացման պատմութեան մեջ, սոցիալ-դասակարգային չեղեւթների կարգում, ապա և այն կոնկրետ պայմանների մեջ, վորոնք գոյութիւն ունեն չ. Ս. Խ. չ.:

Հեռավոր անցյալներում մարդկութեան գոյութիւնը սերտ կերպով կապված է չեղել անտառի հետ, վորը բավարարում էր նախամարդ-վորսորդի բոլոր կենսական պահանջները: Հետագայում յերևան չեկավ մարդ-խաշնարածը և, կապելով իր բաղդը հովիտների ու տափաստանների հետ, լսկեց անտառի հետ իր հարաբերութիւնը: Խաշնարածն անտառից կախում չուներ, նա առանց անտառի չէր կարող եր իր գոյութիւնը պահպանել: Ընդհակառակը, նստակցաց կյանք վարող հողագործն, իր մշտական բնակութեան համար շենքեր կառուցելու հետևանքով, սկսեց կապվել անտառի հետ: Բացի դրանից, նստակցաց կյանքի ձևը մարդուն դրդեց նորից փնտռել անտառի հարեւանութիւնը՝ նրա մութ և խիտ խորքերում խաշնարած քոչվորներէ՛ ասպատակութիւններէից պաշտպանվելու համար:

Պատասպարվելով անտառում, հողագործը հենց այնտեղ էլ պիտի իր հողագործութեամբ զբաղվեր: Յեւ, ահա, արտադրողական պահանջների ճնշման տակ հնչուն կացինն սկսեց փախել դարավոր կանաչ ծառուտներում, և կարմիր կրակը մոխիր

դարձրեց հսկա ծառերը: Նրանց փլատակների վրա չեղեցին արտերի դեղին ալիքները:

Այդպիսով, վորսորդական շրջանում անտառը մարդու համար վորսի աղբյուր եր և, իբրև ալիք-պիսին, անտեսավարական վոչ մի որչեկտ չեր կարող հանդիսանալ:

Զարգացման ավելի բարդ շրջաններում անտառը մարդու հետ կամ վոչ մի կապ չուներ, կամ թշնամին եր, նրա անտեսավարութեան արգելքը, վորը նա պիտի կործաներ իր արտադրողական նպատակին՝ հողագործութեանը հասնելու համար: Նախնական այդ շրջանից մեր բնավորութեան մեջ մնացել է անտառ վոչնչացնելու սովորութիւնը:

Այդ սովորութիւնից մարդը չաղատվեց և հետագայում: Յարական Ռուսաստանում ժողովրդական հարստութիւնը գտնվում եր իշխող դասակարգի ձեռքին: Այն ժամանակ, չերբ աշխատավոր գյուղացիութիւնն զգում եր փայտեղենի սուր կարիք, նրա կողքին ահագին տարածութեամբ անտառներ պատկանում էին առանձին կալվածատերերի ու թագավորական տոհմին. (Ուղելյան անտառներ): Հաճախ այդ անտառները բոլորովին չեին ոգտագործվում և մերձակա գյուղացիութեան զայրուլթն էին հարուցում միայն:

Քաղաքներն ու բնակավայրերը շրջապատող ալդինների ու գրոսավայրերի մեծամասնութիւնը պատկանում եր բնակչութեան ունեւոր մասին. այդ պայմաններում կանաչ տարածութիւնները չբավոր աշխատավորութեան հասարակական գիտակցութեան վրա վրէժի ազդեցութիւն չեղին կարող ունենալ, մանավանդ, վոր աշխատավորութիւնը հաճախ այդ կանաչ տարածութիւնից ոգտվելու հնարավորութիւն չունեն:

Իմպերիալիստական պատերազմն ավելի ևս խորացրեց այդ ավերման բնագոյրը և խեղդեց շատերի մեջ, առհասարակ, վորևէ գույքի խնամքով վերաբերվելու ցանկութիւնը:

Պատճառների այս յերկար շղթան վերջանում է հետագայի ռազմա-հեղափոխական շրջանով և և վառելիքի ճգնաժամով:

Այդպես է բացատրվում անցյալից ժառանգութիւնն ստացված՝ մեր անտառների ներկայանմիւթար կացութիւնը:

Յեւ, անհ, այդ անցյալի ժառանգութիւնն է, վոր պիտի թոթափենք մեզնից:

II. «ԱՆՏԱՌԻ ՈՐՎԱ» ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆՆ ՈՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Վերևում բերված բացատրութիւններով արդեն պարզվում է «անտառի որվա» հիմնական նշանակութիւնը: «Անտառի որվա» կամպանիան

բնակչութեան լայն մասսաների գիտակցութեան մեջ հեղաշրջում պիտի առաջ բերի, դեպի ծառը զարեւից մնացած թշնամական վերաբերմունքը բնաջինջ անի ու փոխի բարեկամական վերաբերմունքի: Ծառը վոչնչացնող թշնամուց՝ մարդը պիտի դառնա նրա խելացի, ոգտագործող բարեկամ: Զպետք է մոռանալ, վոր ներկայումս խորհրդային Հայաստանն իր կյանքի բոլոր ասպարեզներում չերբեք չտեսնված վերելք ունի և այն, վոր թվում է անկարելի, հավանական է՝ իրականանալ: Իշխող դասակարգի վոչնչացումը և բնութեան հարստութիւնների ազգայնացումը աշխատավորութեան գիտակցութիւնը բարձրացնելու հզոր ազդակը պիտի դառնան:

Անհրաժեշտ է, վոր աշխատավորութիւնը հասկանա, գիտակցի և, վերջապես, ըմբռնի, վոր ծառերի պաշտպանութիւնն իրեն անմիջական շահն է:

Նախապատերազմյան շրջանում Ռուսաստանում, իսկ ներկայումս և Յերոպայում ու Ամերիկայում, գոյութիւն ունեն ծառերի պաշտպանութիւնը հասարակական մասսաների միջոցով կազմակերպելու հոսանքներ, սակայն այդ հոսանքները հիմնականում բարեգործական ծագում ունեն: Նախորոք կարելի չէ ասել, վոր խորհրդային չերկրում հարցն այդպիսի ձեով լուծելու

վործը դատարարոված և անհաջողութիւն: Վոչ թե սանտիմինտալ ու վողորմածո, այլ խելացի ու նպատակահարմար ոգտապործութիւն սկըզբունքներով և զեկավարվում «անտառի որվա» կազմակերպման գործը: Վոչ թե խղճալի վերաբերմունք, այլ ոգտակարութիւն և արժեքի իմաստ և անհրաժեշտ մտցնել աշխատավորութիւն զիտակցութիւն մեջ ծառերի և կանաչ բուսականութիւն վերաբերչալ: Գործն այդպիսի հիմքերի վրա դնելու զեպքում՝ հաջողութիւնն ապահովված և:

Անհրաժեշտ և մասնանշել, վոր բնութիւնը պահպանելու գործը մեր յերկրումն ել կարող և գոյութիւն ունենալ: Սակայն այս զեպքում զեկավարող սկզբունքը հետեւյալն և, նախ քան բնութիւն կյանքին միջամտելը (որ. անտեսութիւն կազմակերպելը), մարդս պիտի նրա կյանքն ուսումնասիրի, վորովհետև չմտածված գործունեյութիւնը կարող և վատ հետեւանքներ ունենալ: Այդ տեսակետից, մեր անտառամասերից մի քանիսը կարող են հայտարարվել արգելված վայրեր՝ զիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու համար: Նույն այդ տեսակետից ել ներկայումս մեր կաղնու և սոճու ոգտապործութիւնը սահմանափակված և, վորովհետև այդ ծառերը վերանորոգվելու նշաններ ցույց չեն

տալիս, իսկ պատճառներն ուսումնասիրված չեն:

Այդպիսով, «անտառի որվա» հիմնական նպատակը՝ աշխատավորութիւն հասարակական զիտակցութիւնը վերափոխելու և անցյալի ծանր ժառանգութիւնը թոթափելու համար աշխատանքներ կազմակերպել և կատարելն և, ինքն ըստ ինքնան, զժվարին նպատակ և ալդ, վորին հնարավոր և հասնել միայն մի շարք կոնկրետ և գործնական խնդիրներ լուծելու միջոցով: «Անտառի որվա» կամպանիայի ընթացքում աշխատավորութիւն ուշադրութիւնը կենտրոնանում և անտառի շուրջը՝ անտառի հետ կապված մի շարք հարցերի բազմակողմանի լուսաբանութիւն ճանապարհով:

Խորհրդային Հայաստանն, իբրև սոցիալիստական արտադրութիւն հիմքերի վրա կառուցված մի յերկիր, կարող և «Անտառի որը» հաշվել իր արտադրական տոնը, վորպիսին աշխատավորութիւն ուշադրութիւնը կենտրոնացնում և չերկրի արտադրողական ույժերից մեկի վրա: «Անտառի որվա» կամպանիայի ընթացքում տեղի չի ունենում այն խնդիրների և պարտականութիւնների վերանայումը, վորոնք կանգնած են Հ. Ս. Խ. Հ. կողեկտիվ արիւջ աշխատավորութիւն առաջ, Խորհրդային Հայաստանի անտառների վերաբերչալ:

Գարավոր նախապաշարմունքներն ու մոռյլ, ծանր ժառանգութիւնները փշրելու համար դատարկ խոսքերը բավական չեն. անհրաժեշտ է նաև գործ: Յեթե միայն լավ և խելոք ճառեր ու խոսքեր արտասանվեն, առանց կենդանի գործ կազմակերպելու, խոսքերը կմնան միայն խոսքեր, իսկ գործը՝ նախկին դրութեան մեջ: Ապա, ուրեմն, «Անտառի որը»-արտադրական տոն է, վորի հաջողութեան մասին յեզրակացութիւն են անոււմ ըստ նրա արտադրական արդիւնքների: Յեթե «Անտառի որը» կանաչ, առողջ, մատղաշ ծառերով պատած գոնե մի փոքրիկ հողամաս տա, տոնի ամենանպաստավոր ագիտացիան կլինի այդ: Այդ տեսակետից արտադրական կողմին անհրաժեշտ է առանձին ուշադրութիւն դարձնել: Գլխավորապես պիտի հող տանել վոչ թե քանակով շատ աշխատանք կատարելու արդիւնքով: Յեթե ծառատունկ է կազմակերպվում ապա պիտի տնկել այնպես, վոր բոլոր տունկերը կանաչեն և հետագայում ապահովված լինեն նրանց աճելու և զարգանալու պայմանները, այլապես՝ մասնակցողներն անհաջողութեան դեպքում հեզնանքով կհեշեն տոնը: Ահա թե ինչու «Անտառի որվա» արտադրական կողմի դրական արդիւնքներն անհրաժեշտ է առանձնապես ապահովել:

Նույն որվա ընթացքում անտառը և առհասարակ, կանաչ բուսականութիւնը պիտի կապել զեղարվեստական տպավորութիւնների հետ, ուստի և «Անտառի որվա» զեղարվեստական կողմը նմանապես շատ կարևոր ու ելական պիտի համարել:

Այս ամբողջ արտադրական աշխատանքները դրական արդիւնքներով, հաջող կատարված գեղարվեստական մասը, ընդհանուր նպատակին հասնելու համար խոշոր նշանակութիւն ունեն: Կամպանիայի բովանդակութիւնն իր մեջ մի շարք դանդաղ հարցեր կարող է պարունակել: Քաղաքում անտառը և նրա հետ կապ ունեցող խնդիրները վորոշ չափով յերկրորդական տեղ են բռնելու: Այս դեպքում, կարևոր է ցույց տալ փայտանյութի բազմազան դերը քաղաքի և նրա տնտեսութեան պայմաններում: Անտառից հեռու վայրերում «Անտառի որին» մասնակցողներն, իհարկե, չեն կարող անմիջականորեն անտառաին տնտեսութեան հետ կապ ունեցող արտադրական աշխատանքներ կատարել: Այդպիսի արտադրական աշխատանքները ներկա դեպքում կընթանան շրջակայքի ծառատունկերի և կանաչ տարածութիւնների վայրերում աշխատանքներ կատարելու գծով:

Ընդհանրապես, կարելի չէ ասել, վոր կամ-

պանիան ընդրկելու յե հետևյալ հարցերը: Ծա-
նոթություն ծառերի կյանքին, ծառի դերը մար-
դու անտեսության մեջ, ծառի առողջապահական
նշանակությունն՝ իբրև տարածվող փոշու առաջն
առնողի և իբրև թթվածինի գործադանի, Խոր-
հրդային Միության և Խորհրդային Հայաստանի
անտառների քանակությունը, կազմը, դրությունը
և տարածությունը ըստ շրջանների (անտառա-
դուրկ և անտառաշատ), անտառների նշանակու-
թյունը Խորհրդային Միության և Խորհրդային
Հայաստանի անտեսության մեջ, Խորհրդային
Հայաստանի անտառային անտեսության հերթա-
կան խնդիրները, կոմունալ անտեսության աշ-
խատանքներն ու խնդիրները կանաչ տարածու-
թյուններ ստեղծելու տապարիկում:

Մյուս կողմից, պետք է դրվեն հետևյալ
հարցերը. մասսայականացնել ծառատունկերին խե-
լացի վերաբերմունք ցույց տալու անհրաժեշտու-
թյունը, ներգրավել լայն մասսաները ծառատուն-
կեր ստեղծելու արտադրական աշխատանքների
մեջ, բնակչութունը կապել ծառատունկերը խը-
նամելու (այգիների, պուրակների, անտառների
մաքրելը փայտեղենի զանազան մնացորդներից)
աշխատանքների հետ, ծառատունկերի պահպա-
նություն կազմակերպել, կազմակերպել ծառա-
տունկերի ժշտական խնամք, կազմակերպել պայ-

քար անտառային փոստատունների և թշնամինե-
րի դեմ:

Բոլոր հարցերը միանգամից, պարզ է, ան-
կարելի չե իրագործել: «Անտառի որ» կազմա-
կերպողներն ընտրում են թված հարցերից այն
հարցերը, վոր իրագործելու ավելի հարմար են,
անհրաժեշտ ու հեշտ: Վորոշ դեպքերում, որի
նաև, չեթե անկվելիք ծառերը պահպանելու և
աճեցնելու հնարավորություն չկա, ինչքան ել
ծառեր տնկելու ցանկությունը ուժեղ ու գրա-
վիչ լինի, այնուամենայնիվ, պիտի խոստովել
տնկելուց և ամբողջ աշխատանքը պետք է կենտ-
րոնացնել արգելքների պատճառները վերացնե-
լու վրա:

Բացի իր անմիջական նշանակությունից,
«Անտառի որ» խոշոր դաստիարակչական մո-
մենտ է՝ դեպի շրջապատը կուլտուրական վե-
րաբերմունք և աշխատավորական սկզբունք
ստեղծելու համար: «Անտառի որ» Խորհրդային
կուլտուրայի համար պայքար մղելու ետապնե-
րից մեկն է:

III. ԱՐՏԱԴՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐ

Արտադրական աշխատանքները բազմաթիվ
և բազմատեսակ են: Մյտեղ բերում ենք այդ
աշխատանքների որինակելի մի ցուցակ, չսահ-

մանավակելով «Անտառի որ» կազմակերպողների ընտրությունը վոչ քանակի և վոչ ել ձևերի տեսակետից: Բոլոր արտագրական աշխատանքները կապված են չերկու հիմնական լոգոնգների հետ. ա) «Անտառի որը» — անտառային տնտեսություն համար պայքարելու որ ե». բ) «Անտառի որը» — աշխատավորություն առողջության համար պայքարելու որ ե:

Անցնենք աշխատանքների ցուցակին:

1. Տնկում են ծառեր՝ ակումբների, դրարոցների, խրճիթ-ընթերցարանների, մարմնամարզական և մանկական հրապարակների շուրջը, փողոցների չերկարություններ, զբոսավայրերում, պուրակներում, հասարակական այգիներում և այլն: Կարևոր ե առաջին հերթին ի նկատի առնել բանվորական ծալրամասերը: Քաղաքի բնակչության առողջապահություն համար կանաչ բուսականություն խոշոր նշանակությունն արդեն կասկած չի հարուցում: Յեթե համեմատենք զանազան քաղաքների կանաչ տարածություններն ու մահացությունը, կոտենենք՝ վորքան կանաչ տարածությունը շատ ե, աչնքան մահացությունը՝ քիչ:

2. Հրդեհների առաջն առնելու համար՝ շենքերի շուրջը ծառեր տնկել:

Շենքերի շուրջը գտնվող ծառերը պաշտ-

պանում են այդ շենքերը հրդեհներից, վորովհետև հարևան տներից թռչող կրակի կայծերն ընկնում են ծառերի գաղաթներին ու ճյուղերի մեջ և հանգչում: Ծառերը կարող են բռնկվել միայն այն դեպքում, չեթե չորացած են, իսկ կանաչ ծառը կրակի կայծերից շուտ չի չորանա: Ռուսաստանում նկատված են դեպքեր, չերը այրվող ամբողջ գյուղից ազատվել ե ծառերով շրջապատված մի տուն միայն: Այդպիսի տները դարձել են հրդեհների դեմ կովելու որինակներ, և շրջակա բնակչությունը լայն կերպով ոգտվում ե այդ չերևույթից՝ բոլորն իրենց տների շուրջը ծառեր են տնկում: Այդպիսով, անկասկած կարող են ասել, վոր կանաչ ծառերը հակահրդեհային նշանակություն ունեն:

3. Իմպերիալիստական կոնվենքի և անիշխանություն ընթացքում գյուղերին և ճանապարհներին մոտիկ գտնվող անտառամասերում տեղ տեղ կտրված են մեծ քանակությամբ ծառեր: Վորովհետև այդտեղ անասուններ արածելու պատճառով այլևս ծառեր չեն բուսնում ու այդ տարածություններն անպետքանում են, առհասարակ, գյուղատնտեսական և այլ ոգտագործությունների համար, ուստի կարևոր ե ոգտակար աշխատանք կլինել այդտեղ ծառեր տնկել: Տընկելուց հետո ծառերն անհրաժեշտ ե պաշտպա-

նել անասուններից և յերթնելոյ ճանապարհորդ-
ներին: Այդ նպատակով տնկած ծառերը կարե-
լի չե շրջապատել փշի, բարի, հողի և այլ ցան-
կապատերով:

4. Հայաստանի անտառային շրջաններում
չերբեմն կարելի չե նկատել հետևյալ չերևույթը:
Գյուղի մոտի կամ շրջակայքի աղբյուրներից մեկն
ու մեկը ցամաքել է: Վոչ մասնագետն էլ կա-
րող է հարց ու փորձից պարզել, վոր աղբյուրը
ցամաքել է վերևի անտառը կտրելու պատճա-
ռով: Փաստը հաստատելու դեպքում, տուժած
տարածության վրա ծառատունկ է կազմակերպ-
վում:

5. Անտառը խնամելու աշխատանքներ: Այդ-
պիսի աշխատանքների թվին են պատկանում՝
մատղաշ ծառերն ու հատատեղերը պատրու-
տած փայտեղենի մնացորդներից մաքրելը, անա-
սուններից պաշտպանելու համար ցանկապատելը
և այլն: Փայտեղենի մնացորդները, կուտակվե-
լով հատատեղերում, մի կողմից՝ խոչընդոտ են
հանդիսանում մատղաշի աճման, մյուս կողմից՝
հրդեհի և վնասատու միջատների վտանգ են
ստեղծում: Բացի դրանից՝ մեր անտառներում
քամու գցած ու կտրած և խնքնակամ կերպով
կտրած ծառերի մնացորդներ հազվադեպ չեն:
Դրանք նույնպես անտառում մնալով՝ հրդեհի և

վնասատուների վտանգ են ստեղծում: Կանոնա-
վոր անտառաչին անտեսությունը պահանջում է
ալդպիսի մնացորդներից անտառը մաքրել, հա-
կառակ դեպքում՝ անտառը հաջող վերականգ-
նումը խանգարվում է:

Մեծ նշանակություն ունեն անտառը (մա-
նավանդ հատատեղերը) անասուններից պաշտ-
պանելու միջոցները: Անասունը կրծոտում, տրո-
ւում ու վոչնչացնում է շիվերը, ծիլերը, բու-
սակները և մատղաշ ծառերը: Մատղաշ ծառերն
ու բուսակները կամ բոլորովին դադարում են
աճելուց կամ աճում են շատ դանդաղ, այլան-
դակ ու դուռն արտաքինով: Անասուններից ա-
ղակ ու դուռն արտաքինով: Անասուններից ա-
ռանձին անտառամասեր փրկելու համար, կարե-
լի չե այդ տարածությունները ցանկապատել:
Այդպիսի աշխատանքներ կարելի չե կազմակեր-
պել կամ խնքնուրույն կերպով կամ դրա հետ
միացնելով նաև ցանկապատված տարածության
վրա ծառեր տնկելու աշխատանքներ: Այդ դեպ-
քում ծառեր տնկելու աշխատանքները լավ է
հանձնարարել փոքրերին, իսկ ցանկապատելու
աշխատանքները՝ հասակավորներին, վորոնք ծա-
ռատնկման աշխատանքներին նույնպես կարող
են մասնակցել, սակայն ավելի սահմանափակ
կերպով:

6. Թռչուններ դրավելու աշխատանքներ:

Զպետք ե մոռանալ, վոր թռչուններն մեծ մասն անտառների բարեկամներն են: Նրանք վոչնչացնում են ծառի փխսատուներին (միջատներին) և հաճախ փրկում են զատապարտված ծառը մահից ու ազատում հարևան ծառերը վարակվելուց: Թռչուններին գրավելու համար շինում են բներ և ծառերից կախում, սակայն անհրաժեշտ են նկատի առնել, վոր այդ բներում թռչուններն առաջիկա տարում են բնակվելու, ուստի այդ աշխատանքը դեռ վաղ զարնան կամ ձմեռվա ընթացքում պիտի կատարել: Խիտ թփուտներն ել են ըրավում թռչուններին աֆտեղ՝ բներ շինելու համար. այդպիսի թփուտներ ստեղծելու դործը՝ թռչուններին գրավելու միջոցներից մեկն է:

7. Աշխատանքներ տնկարանում: Ծառեր տնկելու համար անհրաժեշտ ե ունենալ տունկեր, վոր ձևով են բերում կամ անտառից, կամ նախորդ սերմից աճած մատղաշ ծառից: Անտառից տունկ ստանալն աննպատակահարմար ե, վորովհետև աֆտեղ նա արդեն իր տեղումն է: Ուրեմն մնում ե, վոր մատղաշ ծառերը տնկարանից տեղափոխվեն նոր մշտական վայրեր: Տնկարանն այդպիսով «Անտառի որվա» կենտրոններից մեկն ե զառնալու, ուստի այնտեղ աշխատանք կատարելը միաժամայն անհրաժեշտ ու կարևոր ե: Տնկարանում կարելի չե սերմեր

ցանել, բուսակներ տեղափոխել մարգերից «դըսրոցը» (այդպես ե անվանվում տնկարանի մի հատուկ մասը, վորտեղ մատղաշ ծառերը 1—2 տարի աճում ու պատրաստվում են մշտական վայրեր տեղափոխելու համար) ու բարգենու և ուռենու շիվեր տնկել (տես մեր հավելվածները): Այլ աշխատանքներ, ինչպիսին են քաղհանը (մոխիրոտը արմատախիլ տնկել) և մարգեր մշակելը «Անտառի որվա» համար աննպատակահարմար պիտի համարել, վորովհետև այդ աշխատանքները վորոշ հետաքրքրություն ու աշխույժ չեն դարձեցնում մասնակցողների մեջ: Այդ աշխատանքները հարմար ե նախորդ կատարել, իբրև նախապատրաստություն «Անտառի որվա» համար:

8. Աշխատանքներ դպրոցի հողամասում: Բացի ընդհանուր աշխատանքներից, ցանկալի չե «Անտառի որվա» կառավարիչի հետ կապել նաև դպրոցական հողամասերի վրա կատարվող հետևյալ աշխատանքները:

ա. Տնկարան հիմնելը: «Անտառի որ» կադմոսկերպելիս, հաճախ տունկեր են պահանջվում և տունկերի մեծ պակասություն ե զգացվում: Ավելի լավ ե այդ պահանջը բավարարելու համար դպրոցներում նախորդ կամ նույն այդ որը տնկարաններ հիմնել: Մեծ տարածություն պետք չե տնկարանի համար. կարելի չե մի քանի քա-

ռակուսի մետր տարածութիւնից մի քանի հարյուր 1—2 տարեկան զանազան տեսակի տունկեր տանալ: Յեթե հնարավոր չե ընդարձակ տնկարան հիմնել, կարելի չե բավականանալ մինչև անգամ մեկ ժարգով: Կարևոր ե միայն տնկարանը կամ մարզը շրջապատել ցանկապատով: Տնկարանում ցանում են զանազան տեսակ ծառերի սերմեր, այդ սերմերից դուրս յեկամ բուսակները 1—2 տարի խնամվում են և հետո տեղափոխվում (տնկվում են) մշտական աճելու տեղերը: «Դպրոցներում» կարելի չե տնկել նաև վալրի տունկեր ու բարդու և ուռնու շիվեր: (Մանրամասն տես հավելվածներում): Տնկարան հիմնելն ու նրա մեջ կատարվող աշխատանքները կարելի չե կազմակերպել մի քանի դպրոցների կողմից: Դ. Դպրոցի հողամասը ծառերով և թփերով շրջապատել: Շատ ցանկալի չե դպրոցական հողամասը շրջապատել այնպիսի ծառերով և թփերով, վոր միաժամանակ նրանք թե՛ դարձարեն հողամասերը և թե՛ դիտողութիւնների նյութ տան յերեխաներին: Հեռավոր և մերձակա եքսկուրսիաների ժամանակ, առիթից ոգտվելով, անհրաժեշտ ե յերեխաներին հետաքրքրող ծառերի և թփերի պտուղներն ու սերմերը ժողովել և ցանել հողամասում, դպրոցի պարտեզում

կամ տնկարանում: Յանկալի չե նաև հողամասում ցանել ու տնկել մեղրատու ծառեր ու թռվիք (լորենի, ուռի և այլն):

Գ. Դպրոցի հողամասում մրգի ծառեր ու հատապտուղներ տնկելու աշխատանքներն ել կարելի չե կապել «Անտառի որվա» կամպանիայի հետ: Այդ աշխատանքները կատարվում են վաղ գարնան, շատ զգուշ և ուշիմ:

Դ. Թռչուններ գրավելու համար ծառերի վրա կախ են տալիս բներ և հողամասում տրնկում են թփեր (որինակ՝ մոշ): Նշանակութիւնը բացատրված ե վերևում:

Յեթե վերոհիշյալ աշխատանքները դպրոցները կատարեն մինչև ընդհանուր տոնը, ապա տոնին և ընդհանուր արտադրական աշխատանքներին յերեխաներն ավելի պատրաստված և գիտակցորեն կմասնակցեն:

IV. ՆԱԽԱԴԱՏՐԱՍՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆԲՆԵՐ

Պիտի շեշտենք, վոր «Անտառի որվա» հաշտութիւնն, անպայման, կախված ե նրա հաշտապարտատական աշխատանքներից: Վորքան շուտ սկսվեն այդ աշխատանքներն, այնքան լավ: Նապ սպարտատական աշխատանքներն ընթանալու չեն մի քանի ուղղութիւններով:

Ա. ԱԳԻՏԱՅԻԱ ՅԵՎ ՊՐՈՊԱԳԱՆԴԱ

Այս ասպարիզում գոյութիւն ունեն հասուկ միայն «Անտառի որվա» ընթացքում կազմակերպւ-
վող ագիտացիա և յերկարատե պրոպագանդա:
Գերադասելի չե յերկրորդ տեսակի պրոպագան-
դան: Հարմար ե սկսել այդ տեսակ աշխատանք-
ները դպրոցի աշակերտների և պիտներների մեջ:
Հետզհետե պրոպագանդան ծափալվելու չե նաև
չափահաս բնակչութիւն մեջ: Դպրոցում ծառի
նշանակութեան պրոպագանդը մտնում ե ամբողջ
ծրագրի մեջ: «Անտառի որվա» պրոպագանդը
սկսվում ե դեռ նախադպրոցական հասակից: Այդ
շրջանում յերեխային առաջին անգամ ծանոթաց-
նելով ծառին, սովորեցնում են՝ խնամքով և բա-
բարեկամական վերաբերմունք դեպի ծառը: Ուս-
ման առաջին տարիներում այդ աշխատանքը շա-
բունակում և վերջնականորեն ավարտում են:

Սեզոնային չերևույթներն անցնելիս, յերե-
խաներին ծանոթացնում են ծառի սեզոնային
կյանքին և կապում դրա հետ «Անտառի որվա»
կամայանիսի ժամկետը:

Աշխատանքի պրոցեսներ կազմակերպելիս, շատ նպատակահարմար է համապատասխան հարմարություններ ունենալու զեպլուս, յերեխաների ուժերով գոնե փոքր աստիճանով թշուհների վրա, ծա-

ռեր տնկելու և սերմեր ցանելու գործ կազմա-
կերպել: Այդ աշխատանքների ընթացքում յերե-
խաները փորձ ձեռք կբերեն, և «Անտառի որ-
վա» աշխատանքների համար արդեն պատրաստ-
ված կլինեն:

Գաղափարն ուսումնասիրելիս, յերեխաները կանգ են առնելու կանաչ տարածությունների վրա: Այդ լինելու յե հետագայում «Անտառի որվա» կազմակերպվելիք կամպանիային հասարակական գծով մասնակցելու մոմենտ:

Աշխարհագրի տու թշուա՛ր զբաղվելիս կարելի յե
շոշափել յերկրագնդի անտառալի՛ն հարստու-
թյունները և վերջինսներին ըստ առանձին պե-
տությունների գասավորելու հարցերը: Այդ հար-
ցերի հիման վրա կարելի յե մոտենալ ծառա-
տնկման հարցերին: Յերկրագնդի բոլոր անտառ-
ների մի յերրորդ մասը պատկանում է խորհրդ-
գային Միության: Այդ խոշոր հարստության ամ-
բայման աշխատանքները կապված են նաև ծա-
ռեր տնկելու հետ: Խորհրդային Հայաստանն իր
փոքրաթիվ ու բազմալժամ անտառներով մըտ-
նելով խորհրդային Միության կազմի մեջ, սպա-
ռողի դերից անցնելու յե արտադրողի դերին,
ուստի ծառեր տնկելու աշխատանքների մեջ ան-
միջականորեն շահագրգռված է:

Բուսաբանություն անցնելիս, կարելի չէ լու-

սաքանել «Անտառի որվա» խնդիրները և յերկարատև նախապատրաստական արտադրական աշխատանքներ ձեռնարկել:

Այն դեպքում, յերբ «Անտառի որը» մտնում է դպրոցի ծրագրի մեջ իբրև ինքնուրույն թեմա, կարելի է խորանալ անտառային տնտեսության հարցերի բնութիւն և ուսումնասիրութեան մեջ, նախապատրաստելով աշակերտներին մոտենալու «Անտառի որվա» արտադրական աշխատանքներին անտառային տնտեսութեան պահանջների տեսակետից:

Սոցիալական առողջապահութեան հարցերով զբաղվելիս շատ հարմար է շոշափել բազաքի, բնակավայրի կամ գյուղի՝ սոցիալական առողջապահութեան մեջ զբաղող կանաչ տարածութիւնների նշանակութիւնը: Այստեղից, բնակահարար, պիտի անցնել բնակավայրում կամ նրա շրջակայքում «Անտառի որվա» կամպանիայի կազմակերպվելիք ծառատնկման աշխատանքներին:

Վերջապես, եվոլյուցիոն տեսութեան հարցերով զբաղվելիս, հաճախ կարելի է հիմնվել անտառային այնպիսի նշութների վրա, վորոնք հետազայում պարզաբանելու յեն արտադրական աշխատանքների առանձնահատկութիւններն, որինսով՝ չնայած բնական սերմնավորումը (վերանորոգումը) գերադասելի յե, կարիք է զգացվում

արհեստական միջոցների (ծառեր տնկելու, սերմեր ցանելու) գիմել, տնկարաններում ցանվող սերմերի ու հետագայում տնոյ բույսերի քանակութիւնը, մարգերից «դպրոց» առնկեր փոխադրելու պրոցեսսի իմաստը և այլն:

Բնութեան ընդհանուր կենսաբանական փոխհարաբերութիւնները պարզաբանելիս, կարելի է կանգնել ծառի և նրա թշնամիների փաստաւոր միջատների, ապա և վերջիններին վոհնչացնող թռչունների փոխհարաբերութիւնների վրա: Այդպիսով ստեղծվելու է անտառի թռչուններ զրավելու աշխատանքներին մոտեցնելու անհրաժեշտութիւնը: Հետաքրքիր է նաև ծառերի գոյութեան կոիվն անտառում, աչստեղից կարելի է անցնել անտառի տնտեսական նշանակութեանը:

Թեև, ընդհանրապես, «Անտառի որվա» նախապատրաստական աշխատանքները դպրոցներում բնագետ և գյուղատնտես ուսուցիչների գործն է լինելու, աշնուամենայնիվ, հասարակագիտութեան ուսուցիչները նույնպես մասնակցելու յեն աչդ աշխատանքներին իբրև դասակարգային արտադրողական տոնի՝ հակադրելով «Անտառի որը» բուրժուական հասարակութեան կրոնական տոներին:

Դպրոցի ագիտացիոն աշխատանքներին մեծ

գարկ կարող են ապ ցուցահանդեսներում կազմակերպվող անտառային անկյունները. այդպիսի անկյուններ կազմակերպում են անտառի բարեկամների խմբակները, պիոներները, նատուրալիստների խմբակները, վերջապես, դպրոցի առանձին խմբերը: Ազիտացիայի համար կարող են ողտագործվել նաև դպրոցից դուրս կազ-

Նկ. № 1. Անտառի անկյունը 1927 թ.
Ղարաքիլիսայի գյուղատնտեսական ցուցահանդեսում
մակերպված ցուցահանդեսներ:
Այստեղ (նկ. 1.) նկարված է 1927 թ.

նայեմքերին Հոկտեմբերյան հեղափոխության 10ամյակի տոնին Ղարաքիլիսայի գյուղատնտեսական ցուցահանդեսի անտառային անկյունը, կազմակերպված Ղարաքիլիսայի անտառապետության կողմից: Այսպիսի ցուցահանդեսներում կարելի չէ բազմատեսակ և շատ նյութ գտնել՝ «Անտառի որվա» նախապատրաստական աշխատանքների համար:

Պիոներական գծով անտառային պրոպագանդը կարելի չէ իրագործել ինչպես մշտական աշխատանք, բայց ավելի դյուրին և հարմար մոմենտը՝ պիոներների լազերային (ճաժարային) շրջանն է: Այդ շրջանում պիոներները հաճախ շփվում են անտառի հետ և հնարավորություն են ստեղծվում անմիջապես ծանոթանալ ծառի կյանքին, նրա թրշնառներին և բարեկամներին: Միաժամանակ այդտեղ կարելի չէ ծանոթանալ անտառի տնտեսության, նրա պահանջներին և կարիքներին: Հրդեհի դեպքում՝ պիոներները կարող են լուր հասցնել անտառապահներին և մասնակցել հրդեհի հանգցնելու աշխատանքներին: Ծանոթանալով լազերային շրջանում անտառի կյանքին, պիոներներն իրենց ստացած փորձից ոգտվելու յեն հետագա հասարակական աշխատանքների ժամանակ, կազմակերպելով գյուղական չերիտասարդությունը տեղական նշանակություն ունե-

ցող անտառներում կտատրվող անտեսութեան շուրջը: Պիտներ-խմբակները կարող են ծանոթանալ անտառին նաև երսկուրսիաներ կազմակերպելով: Բացի դրանից, նրանք կազմակերպում են իրենց բնակավայրում և նրա շրջակայքում գտնվող կանաչ տարածությունների պաշտպանության գործը և կոմունալ անտեսութեան աչդ ուղղութեամբ կտատրվող աշխատանքի մեջ ակտիվ մասնակցութեւն են ցույց տալիս: Առհասարակ, «Անտառի ուրվա» խնդիրներին մեկը՝ ծառաստանների բազմակողմանի նշանակութեան լայն ազդեցիկան է, ուստի և դպրոցը, պիտներները և այլ հասարակական կազմակերպութեւններն, ըստ հնարավորութեան, իրենց ուժերը չը պիտի խնայեն լայն ազդեցիկուն կամպանիա կազմակերպելու համար:

Ազդեցիկուն և պրոպագանդիստական աշխատանքներ կարելի չեն կատարել նաև չափահաս բնակչութեան մեջ: Ճիշտ է, այս դեպքում աշխատանքները դպրոցում և պիտներների մեջ կատարվող աշխատանքների թափին չեն հասնելու և սահմանափակվելու չեն զրույցներով, դասախոսութեւններով և զեկուլցներով: Սակայն բնակչութեան վորոշ խմբերում հաճախակի կարելի չեն անտառային պրոպագանդը լայն հիմքերի վրա դնել: Հաջող կազմած պլակատները կենտ-

րոնացնելու չեն բնակչութեան վորոշ մասի ուշադրութեւնն անտառային հարցերի շուրջը: Սանատրիանների և հանգստան տների շրջաններում «Անտառի ուրվա» կամպանիային մասնակցող գպրոցները հնարավորութեւն ունեն լուսաբանելու այդ հիմնարկներում հանգստացողներին կանաչ տարածութեւնների նշանակութեւնն առողջապահութեան տեսակետից: Այդ լուսաբանութեւնը, բնականաբար, վերջանալու չե կանաչ տարածութեւնները լաջնացնելու և պաշտպանելու կոչով:

Դպրոցի պրոպագանդին խոշոր ոգնութեւն են ցույց տալու բժիշկները: Այժմյան բժշկութեւնը ձգտում է կանխել հիվանդութեւնները, ուստի և կանաչ տարածութեւնների պաշտպանութեան ու նրանց առողջապահական նշանակութեւնը լուրջ տեղ են զրավելու բժիշկների աշխատանքի մեջ: Անտառի պրոպագանդն առանձին նշանակութեւն է ստանալու հակաթուքախտային կամպանիայի ժամանակ:

Ֆիզիկուլտուրայի խնդիրները սերտ կերպով կապված են կանաչ տարածութեւնների առողջապահական նշանակութեան հետ: Այս հանգամանքն անհրաժեշտորեն պիտի գիտակցեն ֆիզիկուլտուրայի ստպարիզում բոլոր աշխատողները և լայն աջակցութեւն ցույց տան «Անտառի ուր-

վա» թե ազիտացիոն և թե կազմակերպչական աշխատանքներին: Բացի դրանից, նրանք հնարավորութուն ունեն տոնի գեղարվեստական մասը ձոխացնելու իրենց սպորտիվ խաղերով:

Բացի վերոհիշյալ խմբերից, շատ ցանկալի է գրավել աշխարհի աշակերտներ, վարոնք կազմակերպեն աշխատավորական լայն մասսաները տոնի շուրջը: Հիմնականի տեղումն են իրենց կազմի մեջ ունեն ուլտ-կրթական հանձնաժողովներ: Այդ հանձնաժողովների միջոցով կարելի է «Անտառի որվա» ազիտացիոն աշխատանքները, մասսայականացնել և ակումբներում ու ընթերցարաններում մի շարք գրույցներ, դասախոսութուններ և զեկույցներ կազմակերպել:

Դպրոցներն իրենց հերթին ազիտացիոն աշխատանքներ կարող են կատարել ամբիջապես աշակերտների ծնողների մեջ՝ ընդհանուր ժողովների միջոցով:

Գյուղում ազիտացիոն աշխատանքների համար կարելի է ոգտագործել դպրոցի շենքը, խրճիթ-ընթերցարանը, և, վերջապես, գյուղխորհրդի և գյուղի ընդհանուր ժողովները: Այս դեպքում անհրաժեշտ է, գլխավորապես, կանգնել «Անտառի որվա» նշանակութան անտեսական կողմի վրա:

Ինչպես տեսնում ենք, ազիտացիոն և սյրո-

պագանդի աշխատանքների համար մեծ հրաշալիություններ և տվյալներ կան: Սակայն այդ աշխատանքների հաջողութունը կախված է պատրաստված, գործին ծանոթ և հմուտ ակտիվի գոյութունից: Հետևաբար, բնական է, վոր աշխատանքներն սկսվեն քչից և աստիճանաբար լայնանալով, ընդգրկեն աշխատավորութան նորանոր մասսաներ: Այդպիսի ձևն ու կարգն ավելի հարմար ու ցանկալի է: Սակայն աշխատանքի միևնույն պիտի համարել՝ տոնին մասնակցողների զիտակից վերաբերմունքն, այսինքն, ոլոր մասնակցողների մեջ գոնե նախորդ կարճատև ազիտացիոն աշխատանքը պարտադիր է: «Անտառի որին» մասնակցողների մեջ ազիտացիոն աշխատանքները կատարում են չերկու կերպ. առաջին, ավելի տեղական տեսակի աշխատանքները նպատակ ունեն պատրաստել ակտիվ-հրահանգիչներ, չերկրորդ տեսակի ավելի կարճատև աշխատանքները կազմակերպվում են՝ մասսայական մասնակցողներ պատրաստելու համար: Հիմնականն այն է, վոր տոնին մասնակցող չուրաքանչյուր անհատ «Անտառի որվա» նշանակութունը, խնդիրներն ու նպատակները պարզ և վորոշ պատկերացնի:

Բ. ԳԱՎԱՌԱԳԻՏԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅՈՒՆ

Ազիտացիոն և պրոպագանդային աշխատանքները հաջող կատարելու համար անհրաժեշտ է ընդհանուր հարցերը լուծել շրջանի կանաչ սարածությունների և անտառների կոնկրետ ու փաստացի տվյալների հիման վրա:

Մյուս կողմից, ծառի և անտառի կյանքն ուսումնասիրելու համար բավական չեն միայն բանավոր գեկուլցներ, զրույցներ և այլն: Անհրաժեշտ է նախապատրաստումն ընդլայնել եքսկուրսիաների և արտադրական գործնական աշխատանքների ձևով: Եքսկուրսիոն աշխատանքները կարող են ընթանալ իրեք ուղղություներով:

Առաջին՝ առանձին ծառերի և անտառի կյանքի ուսումնասիրություն: Այս գեպքում անհրաժեշտ է ծանոթանալ ծառի կյանքի սեզոնային շերտավորվածության և շրջակա անտառի բնական վերանորոգման պրոցեսին: Այստեղից կարելի չէ բնականորեն անցնել արհեստական միջոցներով անտառի վերանորոգմանն աջակցելու անհրաժեշտությունը, տեղում համոզվել, վոր անասուններ արածացնելը քայքայիչ հետևանքներ է ունենում և պարզաբանել անտառ-կուլտուրական աշխատանքների նշանակությունը:

Հետաքրքրական է հակադրել անտառն ու առանձին, միայնակ աճող ծառերը, պարզաբանելով, թե ինչպես ծառերի փոխադարձ ազդեցությունը միմյանց վրա ոգնում է մարդու լավ տեսակի փայտիդեն աճեցնել: Հետաքրքիր է նաև պարզաբանել զանազան կենսաբանական հատկություններն ու պահանջները այդ ուսումնասիրություն գործնական նշանակությունն այն է լինելու, վոր եքսկուրսիային մասնակցողների համար կպարզվի, թե այս կամ այն տեսակ ծառն իր աճելու համար ինչ պայմաններ է պահանջում:

Յերկրորդ տեսակի եքսկուրսիոն աշխատանքն՝ անտառի տնտեսվարական հարցերին ծանոթանալը պիտի համարել: Այստեղ կարելի չէ մատնանշել հետևյալ նյութերը, ծառերի հասակը, սկզբում ավելի ընդհանուր գծերով, որինակ՝ մտղաշ, հասունացող, հասած և ուժասպառ ծառեր: հետագայում կարելի չէ ավելի մանրամասն վորոշել ծառերի հասակը՝ բաժանելով առանձին դասերի, չուրաքանչյուր դասը 20 տարի: Ծառի հասակն արտաքին տեսքից վորոշելիս, լավ է գուգլնթացաբար նաև կտրած կոճղերի տարեկան ողակների հավաքքով վորոշել: Հետո կարելի չէ փորձել՝ վորոշել անտառի խտությունը, տեսակական կազմը և տեսակներ:

ըի հաւարեցութիւնները: Վերջապէս, կարելի չէ վերոշել նաեւ հեղինակը, փշագցած և վնասուած ծառերի քանակը: Բոլոր վերոհիշյալ տվյալները հիման վրա վերոշում են անտառաժամախ արժեքավորութիւնը:

Յերրորդ տեսակի եքսկուրսիոն աշխատանքն՝ անտառաժամառում կատարվող տնտեսութեան հետ ծանոթանալն է: Այս դեպքում ձեռնարկում են ըմբռնել, թե ինչպէս ե գոյացել ներկայումս հետազոտվող անտառաժամախ պատկերը: Որինակ, յեթե անտառաժամառում վերանորոգում ե նկատվում, այսինքն, առողջ մատղաշ ծառերն ապահովում են անտառի կյանքը, ապա հետաքրքիր ե պարզել, թե աչգ մատղաշն ինչ ծագում ունի՝ կտրած ծառերի տեղն ե բուսել, թե՞ բնական պայմանների հետևանքով ե աճել, սերմից ե առաջ չեկել, թե՞ շվերից և այլն: Յեթե մատղաշը չկա, հետաքրքիր կլինի պարզել, թե ինչո՞ւ: Կարելի չէ պարզել նաեւ, թե ինչպիսի ձևով են կտրում այստեղ ծառերը, ինչպիսի հատման շրջանառութիւնն ե իրագործվում և այլն: Ապա շատ կարևոր ե ծանոթանալ ձեռք առնված խնամքի միջոցներին, յեթե աչգ միջոցները կան, իսկ յեթե չկան, ապա հետաքրքիր ե պարզել թե ինչո՞ւ: Հետաքրքիր ե նաեւ հետախուզել անտառային հրդեհների, ինքնակամ

հատված ծառերի և արածած անասունների հետքերը:

Եքսկուրսիաներ կատարելիս, անպայման պիտի հրավիրել տեղի անտառապետին կամ անտառապետի ոգնականին, վերոնք պահանջված բոլոր հարցերին բացատրութիւն և պարզաբանում կարող են տալ:

Ինչ վերաբերում ե շրջանի անտառների վիճակագրական, տնտեսական և տնտեսվարական տեղեկութիւններին, ապա բոլոր տվյալները լիովին կարելի չէ ստանալ անտառապետութեան գրասենյակից:

Անտառազուրկ շրջաններում եքսկուրսիոն աշխատանքներն, ի հարկե, սահմանափակվում են, և այդպիսի պայմաններում աչգ աշխատանքներն ընթանալու չեն շրջապատի կանաչ տարածութիւններն ուսումնասիրելու գծով: Աչգ դեպքում ուսումնասիրութեան հարցերի հետ ծագելու չեն կանաչ տարածութիւնների ընդլայնման խնդիրներ:

Գ. ,ԱՆՏԱՌԻ ՈՐԻՆ: ՄԱՍՆԱԿՑՈՂՆԵՐԻ
ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄԸ

Ինչպէս վերևում ասացինք, «Անտառի որին» մասնակցողները պիտի պարզ և վերոշ գաղափար ունենան տոնի նշանակութեան, խնդիրների և

նպատակների մասին: Այդ դրությանը հասնելու համար, համառոտ նկարագրենք ագիտացիոն և պրոպագանդային աշխատանքների ասպարիզում անելիքների ընդհանուր պատկերը: Համենայն դեպս, պիտի նորից հիշատակենք, վոր յեթե յերկարատե պրոպագանդա և ագիտացիոն աշխատանքներ չեն կատարվել, ապա «Անտառի որից» 2 - 4 շաբաթ առաջ անհրաժեշտ ե այդպիսի աշխատանքներ կազմակերպել, հակառակ դեպքում «Անտառի որվա» տոնի կազմակերպությունը վոչ մի միտք չունի: Մասնավորապես, զպրոցներում այդ դեպքում կարելի յե մշակել հետևյալ թեմաները.

1. Խորհրդային Միության անտառային հարստությունները (Միությանը պատկանում ե յերկրագնդի անտառների մեկ յերրորդ մասը):
2. Հայաստանի փոքրաթիվ անտառային տարածության տնտեսական նշանակությունը:
3. Անտառի դերը յերաշտի հանդեպ:
4. Անտառի ջրապահ նշանակությունը:
5. Անտառի հողապաշտպանողական նշանակությունը:
6. Անտառի առողջապահական նշանակությունը:
7. Ում ելին պատկանում անտառներն առաջ և ում են պատկանում հիմա:

8. Անտառային տնտեսության ներկա դրությունը. ինքնակամ հատումներ, անասունների ու մեղքերի արածացում, ձմեռանոցների գոյությունը:

9. «Անտառի որվա» նշանակությունը: Ինչպես պիտի անց կացնենք տոնն այս տարի:

Վերոհիշյալ նյութերն աշակերտները մշակելու չեն, ըստ հնարավորության, կոնկրետ տվյալների հիման վրա, վոր պիտի քաղել ինչպես գրականական, այնպես և երաժշտական հետազոտական աղբյուրներից: Սակայն անհրաժեշտ ե մի քանի խոսք ավելացնել նաև արտադրական աշխատանքների մասին: Այդ տիպի աշխատանքները պահանջում են հատուկ նախապատրաստում, վորովհետեւ գործին անձանոթ ղեկավարներն ու մասնակցողները կարող են տոնի անհաջողության պատճառը դառնալ: Մի անգամայն սխալ ե այն հավորմունքը, թե տոնի հենց աշխատանքներից առաջ պիտի բացատրել մասնակցողներին իրենց աշխատանքների բնույթն ու ձևը: Այդպիսի բացատրությունները նախորոք կատարված աշխատանքների կրկնողությունը պիտի լինեն: Պիտի ասել, վոր, յեթե յենթադրվում ե մասնակցողների մեծ բազմություն, ապա արտադրական աշխատանքների նախապատրաստումը համապատասխան կազմա-

կերպչական ձև ե պահանջում: Նախապատրաստումը չերկու մասի յե բաժանվելու. 1. անմիջապես «Անտառի որվա» աշխատանքները ղեկավարող հրահանգիչների նախապատրաստում ե 2. շարքային մասնակցողների նախապատրաստում, վոր կատարվում ե նախորդ պատրաստված հրահանգիչների միջոցով: Այդ հրահանգիչների խումբը կազմվում ե ուսուցիչներից, պիտներ-ղեկավարներից, կոմսոմոլի բժիշկների ներկայացուցիչներից, նատուրալիստների խմբակների ավագ անդամներից ե այլն: Ապագա հրահանգիչներին նախորդ ծանոթացնում են «Անտառի որը» կաշանալիք աշխատանքների հետ: Այդ ծանոթությունը լինելու յե վոչ թե բերանացի կամ նկարներով, այլ գործնական աշխատանքների միջոցով: Որինակ՝ յեթե ծրագրվում ե ծառատունկի կամ սերմեր ցանելու աշխատանք, ապա հրահանգիչներն անտառապետի, նրա ոգնականի կամ գյուղատնտեսի ղեկավարությամբ պիտի տնկարանում կատարեն այդ աշխատանքները ե վորոշ հմտություն ու փորձ ձեռք բերեն:

Տոնին մասնակցողների նախապատրաստումը պիտի կազմակերպվի նույնպես գործնական աշխատանքների միջոցով: Այս դեպքում ձգտում են աշխատանքներն այնպես կազմակերպել, վոր

կապված են աշխատանքի բնույթի հետ: Որինակ, յեթե ծառեր տնկելու աշխատանքներ են ձեռնարկելու, ապա գործնական պարապմունքները հետևյալ մոմենտների յեն բաժանվելու: Առաջին մոմենտ. պարապողները մանրակրկիտ կերպով ծանոթանում են տունկերին: Կարևոր ե վորոշել ծառի արմատի վզիկը, այսինքն, արմատի ե բնի սահմանը: Յերկրորդ մոմենտ. ղեկավարն առաջարկում ե պարապողներից յերեքին ինքնուրույն կերպով ծառ տնկել. մյուսները հետևում են տնկելուն ե անում են իրենց գիտողությունները: Յերրորդ մոմենտ. ղեկավարը յերկու պարապողների ոգնությամբ ղանդաղ ե հանդարտ, տնկում ե ծառը: Մյուս պարապողները հետևում են ե բերանացի ձևակերպում կատարվող գործողությունները. «հողի վերին շերտը հանեցին մի կողմ, ցածի շերտը՝ մյուս կողմ», «հողը փշրեցին, մաքրեցին քարերից, մանրացրին ե փափկացրին ձեռքերով», «ծառը գրին փոսի մեջ, արմատներն ուղղում են, վորպեսզի նրանք փոսում ազատ տեղավորվեն» ե այլն: Զուգընթացաբար բացատրում են բոլոր գործողությունների իմաստը: Զորրորդ մոմենտ. պարապողներն ինքնուրույն կերպով, խումբ-խումբ փորձում են ծառեր տնկել. միմյանց ուղղում ե ոգնում են: Ղեկավարն ոգնում ե նրանց ղժվարին գեպքերում:

Ներկա որինակը վերցրած ե իրրև մի դեպք, աշխատանքները ընթացքում բոլոր գործողությունները պիտի կատարել մանրամասն և ուշադրությամբ, վորովհետև լինում են դեպքեր, յերբ փոքրիկ բուսականները տնկում են արմատները գուրս՝ գազաթը հողի մեջ, կամ տնկում են բոլորովին գործին չվերաբերող կողմնակի առարկաներ, որինակ, սոճու փոխարեն՝ մամուռ:

**Դ. ՀՈՂԱՄԱՍԻ, ՆՅՈՒԹԵՐԻ ՅԵՎ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐԻ
ՆԱԽԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹՅՈՒՆԸ**

Յենթադրվող աշխատանքների ծավալի ու չափի համեմատ նախորդ ընտրում ու հատկացնում են վորոշ հողամաս: Հողամասը չափում և բաժանում են հարկ յեղած մասերի, իսկ յեթե ցանկելու մտադրություն կա, բաժանում են նաև մարգերի: Մարգերը մշակում, մաքրում ու փոցխում են, հետո նրանց վրա ալաններ են փորում: Տնկելիս հողամասում նախորդ գծում են տնկվելիք ծառերի ուղղությունը և նշում են փորվելիք ծառերի տեղերը: Իբրև ընդհանուր տեխնիքական որենք, անհրաժեշտ ե հիշել, վոր փոսերը պիտի փորել անմիջապես տնկելիս:

Տնկվելիք ծառերի տունկերը նույնպես անհրաժեշտ ե նախորդ պատրաստել: Յերբ շրջակայքում տնկարաններ չկան և տունկեր ստանա-

լու վոշ մի հնարավորություն չկա, ապա պիտի դիմել տեղական անտառապետին կամ գյուղատնտեսին, վորոնք ցույց կտան հարկ յեղած աշակցությունը: Տունկերը տեղափոխելիս, կարելի վոր ե պաշտպանել նրանց արմատները չորանալուց: Այդ վտանգից տունկերն ապահովելու ինչպես և տնկելու և ցանելու ամբողջ տեխնիկայի մասին ասված ե գրքի հավելվածում:

Յեթե յենթադրվում ե սերմեր ցանել, ապա նախորդ պիտի կշռել սերմերը յուրաքանչյուր ալոսի համար, լցնել առանձին ծրարի մեջ և վրան համապատասխան մակագրություն անել: Այս շատ կարևոր ե և հեշտացնում ե ցանելու գործողությունը: Նախորդ անհրաժեշտ ե նաև գործիքների մասին հոգ տանել: Նկատի առնելով յենթադրվող աշխատանքները, հաշվում են, թե վորքան և ինչպիսի գործիքներ են անհրաժեշտ: Նախորդ ալդ գործիքները վերանայում և կարգի յեն բերում: Առհասարակ, կամպանիայի կազմակերպումն աֆնպես են զասավորում, վոր բուն «Անտառի որվա» համար մնան միայն հետաքրքրություն զարթեցնող, աշխույժ և ուռախ աշխատանքներ: Մնացած ամբողջ տեխնիքական և առորյա աշխատանքները կատարում են նախապատրաստական շրջանում, վորի տեխնիքական ղեկավարը լինելու յե անտառապետը

կամ նրա ոգնականը կամ գլուզատնտեսը: Այդ արտադրական նախապատրաստական աշխատանքներին ցանկալի յե գրավել դպրոցի աշակերտներին, բաժանելով աշխատանքը նրանց մեջ ըստ հասակի և ույժերի:

ե. «ԱՆՏԱՌԻ ՈՐՎԱ» ԺԱՄԱՆԱԿԸ

«Անտառի որվա» ժամանակը, բուն որը վորոշելու հարցը շատ կարևոր ու լուրջ խնդիր է: Վորովհետև «Անտառի որվա» արտադրական աշխատանքները, գլխավորապես, սերմեր ցանել և ծառեր անկելն է, ուստի այդ տոնն, ըստ ելույթյան, կարելի չե կազմակերպել և՛ աշնանը, և՛ գարնանը: Սակայն աշունը «Անտառի որվա» համար հարմար ժամանակ չի կարող լինել, վորովհետև, մի կողմից՝ աշնանը բնության պայմանները տոնական հատուկ պայմաններ չեն, մյուս կողմից՝ աշնանն արդեն ընդունված է «Բերքի տոնը»: Ուրեմն, մնում է դարձնել: Բայց չե՞րբ, ի՞նչ որ: Գարնանը ծառերը տնկում են ծառի բողբոջները բացվելուց անմիջապես առաջ: Մյուս գեպքերում տնկած ծառերը կարող են չկանաչել, վորովհետև մատղաշ տերևների միջոցով գոլորշիացած ջուրը վնասված արմատներից չի ծծվելու ծառի մեջ: ջրի յե ու մուտի հավասարակշռությունը խախտվելու յե,

և տնկած մատղաշ ծառերը կարող են չորանալ: Ուրեմն, յեթե ընդունե՞ք, վոր «Անտառի որվա» ժամկետը պիտի համաձայնեցնել ծառերը տնկելու աշխատանքներին, ապա «Անտառի որը» կարելի յե նշանակել տեղական կլիմայական պայմանների համեմատ՝ գարնանը, յերբ ծառերի բողբոջներն սկսւմ են զարթնել, բայց դեռ չեն բացվել: Հայաստանի կլիմայական գոտիներն ու պայմաններն այնքան բազմազան են, վոր վորոշակի տակ, թե այդ յերևույթը վորտեղ և յերբ է լինելու, դժվար է: Բացի զրանից, պիտի նկատի առնել, վոր գարունը զանազան տարիներում տարբեր ժամանակ է գալիս: Ընդհանրապես, միջին հաշվով, կարելի չե տակ, վոր այդ շրջանը Հայաստանի բազմատեսակ պայմաններում տարածվում է մարտի 15-ից մինչև ապրիլի 15—20-ը:

Ավելի լավ է՝ «Անտառի որվա» ժամանակը, բուն որը յուրաքանչյուր տարի առանձին նշանակել, ղեկավարվելով տվյալ վայրի տարու կլիմայական առանձնահատկություններով, բոլորովին հաշվի չառնելով որացուցալին ժամկետները, հիմք ընդունելով միայն Փեն յոգիական դիտողությունները:

V. «ԱՆՏԱՌԻ ՈՐՎԱ» ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒՄԸ

Նախ քան բուն կազմակերպչական ձևերի մասին խոսելը, անհրաժեշտ է մի քանի դիտողություններ անել այն թերությունների մասին, վոր սովորապես կրկնվում են տարեց-տարի, «Անտառի որվա» կամպանիայի ժամանակ: Այդպիսի թերություններից աչքի յե ընկնում ամենից առաջ հետևյալ չերեույթը. սովորաբար, «Անտառի որ» կազմակերպելու ցանկությունը, կարծես թե, առաջ է գալիս անսպասելի և ուշ: Սկսվում են բանակցություններ կազմակերպությունների և հիմնարկների միջև և, լավագույն դեպքում, սոնը չի կազմակերպվում, իսկ, սովորաբար, չծրադրված, անդույն և անհետաքրքիր վորևե պատահական աշխատանք է կազմակերպվում: Անհրաժեշտ է շեշտել, վոր, յեթե «Անտառի որվա» ժամկետն անցել է, ապա ավելի նպատակահարմար է բոլորովին չկազմակերպել, քան թե ձևականորեն կազմակերպել:

Յերկրորդ հանգամանքը՝ մեծ առաջադրությունների ու ծրագրերի վաճառքն է: Յեթե որչեղությամբ պայմաններն այնպես են, վոր շատ աշխատանքներ կատարելու նյութեր, գործիքներ կամ ղեկավարներ չկան, լավ է բավականապես քչով: Միշտ պետք է աչքի առաջ ունենալ «քիչ լինի, լավը լինի» սկզբունքը:

Հաճախ տրամադրությունն է լինում հասկանալ «Անտառի որն» իբրև ծառատունկի որ: Նախ, ինչպես տեսանք, այդ համեմատությունը սխալ է հիմնովին և չերկրորդ՝ բացի ծառատունկից, կարևոր են նաև այլ տեսակի արտադրական և ազիտացիոն աշխատանքներ, վորոնց մասին ասացինք վերևում:

Յերրեմն տրամադրությունն է ստեղծվում «Անտառի որին» մասնակցողներին գնահատել ձրի բանվորական ուժի տեսակետից: Անկասկած, այդ տրամադրությունը վտանգավոր և հիմնովին սխալ է: Այդպիսի տրամադրությունների առաջն անհրաժեշտ է առնել հենց ծագելու վայրկյանից:

Կարևոր է նույնպես մասնակցողների արտադրական նախապառաքումներ: Սովորաբար, աշխատանքների մասին տալիս են տեխնիքական ցուցմունքներ անմիջապես աշխատանքներն ըսկսելուց առաջ և այն ել մի կերպ: Բաց այդ ձևն արժեքավոր չե և ցանկալի արդյունքներ տալ չի կարող: Տոնի բոլոր մասնակցողներն անպայման գործնականորեն նախորդը պիտի ծանոթ լինեն կատարվելիք տեխնիկային, ինչպես ասացինք վերևում:

Պիտի խոստովել նաև այնպիսի աշխատանքներ կատարելուց, վոր հետագայում աչքաթող

են արվելու: Յեթե, որինակ, հնարավոր չե տնկվելիք ծառերը հետազայում պաշտպանել ա- նասուններին, կամ տնկվելիք ծառերի բախտը կախված է լինելու պատահականություններից, նրանց վոչ վոք խնամելու չե, ապա, լավ է այդ պայմաններում ծառեր բոլորովին չտնկել:

Արտագրական աշխատանքներ ծրագրելիս, անհրաժեշտ է հաշվի առնել կոմունալ տնտե- սություն բաժնի ծրագիրն ու հեռանկարներն, ինչպես կանաչ տարածությունների, աչնպես և շինարարական աշխատանքների ասպարիզում: Յեթե այս տարվա տնկած ծառերը մի քանի տարուց հետո նոր հատակագծի համաձայն կտրվելու չեն և նրանց տեղը շինություն կամ փողոց է լինելու, ապա կատարված աշխատան- քը իսպառ կորցնում յե յուր խմաստը:

Մի խոսքով, «Անտառի որվա» մանրամասն ծրագիր մշակելն ու նախորոք բոլոր տեղական որչեղտիվ ու կլիմայական պայմանները հաշվի առնելը պարտադիր պիտի լինի ամեն անգամ տոնը կատարելիս:

Անցնելով «Անտառի որ» կազմակերպելու բուն խնդրին, կարելի չե պարզապես պնդել, վոր կազմակերպչական մասիցն է միանգամայն կախված կամպանիայի հաջողությունը: Յեթե այդ կողմը թույլ է մշակված, կարելի չե հաս-

տատապես ասել, վոր տոնը դատապարտված է անհաջողություն:

Կազմակերպչական մասը ճիշտ և կանոնա- վոր հիմքերի վրա դնելու համար անհրաժեշտ է, վոր գործը կենտրոնացած լինի մի ուժեղ դե- կավար խմբի ձեռքում: Սովորաբար, կամպա- նիայի ղեկավարությունը տեղերում ընկնում է «Անտառի որվա» հանձնաժողովների վրա: Այդ հանձնաժողովների մեջ մտնում են անտառաշ- խատակիցների, կոմունալ տնտեսություն, պիո- ներ-կազմակերպության, դպրոցների, «անտառի բարեկամների» (յեթե այդպիսի ընկերություն չունի ղեկավարում ունի ավելի շրջանում) և բնասեր- ների խմբակների ներկայացուցիչները: Հանձնա- ժողովի այս կազմի, իհարկե, կարող է զանա- զան պայմաններում փոփոխվել: Թե այս կազ- մակերպություններից վորին է պատկանելու նա- խաձեռնությունը՝ դժվար է ասել, չեքեի նրան, ով ավելի հետաքրքրություն ու յեռանդ կմտցնի կազմակերպչական աշխատանքի մեջ: Պաշտոնա- կան ու ձևական վերաբերմունքն, իհարկե, գոր- ծի հաջողությունը չի նպաստելու:

Ի նկատի առնելով աշխատանքների դժվա- րությունը, կարելի չե ասել, վոր հանձնաժողո- վը կազմվելու չե «Անտառի որից» 2-3 ամիս առաջ: Միայն այդ դեպքում կարելի չե նախո-

րոր ծրագրել, կազմակերպել, նախադատորան-
տել և հաջող սվարտել «Անտառի որը»:

Հանձնաժողովի առաջին գործնադրական
և ընդհանուր ազիտացիայի նախադատորանտման
հնարավորութունների հաշվառումն է լինելու:

Որինակ՝ հաշվի չե առնելու, թե յերբ, վեր-
տեղ, ինչպիսի և վերջան ծառեր կարելի չե
անել, կամ սերմեր ցանել, կամ ցանկապատ
կանգնեցնել և այլն: Կամ որինակ՝ պարզում են
համապատասխան դպրոցների, պիոներ-խմբակ-
ների, ակումբների, պրոֆմիության տեղկոմսե-
րի միջոցով, թե «Անտառի որին» վերջան մաս-
նակցողներ են լինելու:

Կամպանիային մասնակցող չուրաքանչյուր
կազմակերպություն հետ հանձնաժողովը կապ-
վում է կազմակերպությունների կայացուցչի մի-
ջոցով, վորի պարտականությունը՝ մշտական
կենդանի կապ և տեղում հրահանգչական աշ-
խատանքն է լինելու:

Դպրոցներն ուղարկում են ներկայացուցիչ-
ներ մանկավարժների և սովորողների կողմից:

Մասնակցողների հաշվառումը կարելի չե
կատարել հետևյալ բովանդակություն ունեցող
հարցաթերթերով.

1. Կազմակերպության անունը, հասցեն,
հեռախոսը.

2. Կազմակերպության անդամների ընդհա-
նուր քանակը.

3. Քանի՞ մարդ է մասնակցելու «Անտա-
ռի որին».

4. Կարող է կազմակերպությունը մասնակ-
ցել նախադատորանտական աշխատանքներին,
ինչպիսի, քանի՞ որվա ընթացքում, քանի՞ մաս-
նակցող է լինելու:

5. Քանի բահ (այլ գործիք) կարող է բե-
րել իրեն հետ կազմակերպությունը:

6. Ընտրված հրահանգիչների անուն-ազ-
գանունը և հասցեները:

Ծանոթություն. — Հարցաթերթը վերադարձ-
նել ամսի 192 թ.

Կազմակերպության պատասխանատու աշխա-
տակցի ստորագրությունը.

Հարցաթերթի հետ միաժամանակ ուղար-
կում են փոքրիկ կոշ՝ կազմակերպելիք կամ-
պանիայի նշանակության մասին, հրավիրելով
մասնակցել «Անտառի որին» և նշանակում են
ներկայացուցիչների առաջին ժողովի որը: Այդ
ժողովում վերջնականապես վորոշվում է մաս-
նակցողների թիվը, կազմակերպվելիք աշխա-
տանքների բնույթը, կազմվում է աշխատանք-
ների որացուցային ծրագիր և աշխատանքը բա-
ժանվում է հանձնաժողովի անդամների մեջ:
Ժողովից հետո կազմակերպչական աշխատանք-

ներն ընթանում են մի քանի ուղղութիւններով, կատարվում է ընտրված ակտիվի նախապատրաստումն, կազմակերպվում է արհեստագիտական աշխատանք տեղերում, նախապատրաստվում են կամպանիայի համար պահանջվելիք նյութերը՝ հողամասը, գործիքները, սերմերը, տունկերը և այլն, և, վերջապես, մշակվում է տոնի գեղարվեստական մասը:

Ընտրված ակտիվի նախապատրաստման վրա անհրաժեշտ է առանձնապես ուշադրութիւն դարձնել: Հանձնաժողովի բոլոր ուժերը պիտի կենտրոնանան այդ աշխատանքների վրա: Հարցաթերթերին կցած կոշի մեջ ցույց է արվում, վոր կազմակերպութիւնը պիտի ընտրի իսկապես ակտիվ, և վոր թե պատահական անձանց, վորովհետև նրանց հետագայում լուրջ և մեծ աշխատանք է հանձնարարվելու:

Ընտրվածների նախապատրաստումը խորանալու չէ անշափ, վոր նրանք հետագայում ինքնուրույն կերպով իրենց կազմակերպութիւններում հարկ չեղած աշխատանքները կարողանան բավարար չափով կատարել:

Կենտրոնական ղեկավար խմբի մասնակցութիւնը տեղերում ղեկուցյնքեր կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է, ծայրահեղ դեպքերում միայն, չէր ընտրված ակտիվը թույլ և անկա-

րող և այդ աշխատանքը կատարել, կարելի չէ ղեկավար խմբի ոգնութիւնը դիմել:

Աշխատանքի ընթացքը հաշվառման չենթարկելու համար մերթ ընդ մերթ գումարվում են ընտրվածների ժողովներ: Այդ ժողովներում պարզում են հրահանգչական նախապատրաստումների հետևանքները:

«Անտառի որվա» նախորդակին գումարվում է վերջին ժողովը և բոլոր մասնակցող կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներին հաշտում են որվա մանրամասն ծրագրերը, հավաքվելու տեղը, ժամանակը, կարգը և այլն: Դրանից հետո ալլես անթույլատրելի չէ վորևէ փոփոխութիւն մտցնել ծրագրի մեջ:

Ղեկավար խմբի ժողովներին համար հարմար է նշանակել վորոշ կաշուն որեր ու ժամեր և վոր մի դեպքում չխախտել այդ որերն ու ժամերը:

Մննդի և խմելու ջրի հարցերը նույնպես նախորդ պիտի կանոնավորած լինեն, հակառակ դեպքում աշխատանքներին մասնակցողները, մասնավորապէս դպրոցականները հոգնելով աշխատանքներից ու ճանապարհորդութիւններէից, կը կորցնեն վորևէ հետաքրքրութիւն և տոնի տրպավորութիւնը կփչանա:

Յեթե հնարավորութիւն չլինի անդի հարցը

լավարար շտիով լուծելու, պիտի զգուշացնել յերեխաներին, վոր իրենց հետ նախաճաշ վերցնեն, իսկ ջրի համար պիտի նախորոք հոգ տանել, յեթե տեղում մաքուր խմելու ջուր չկա, ապա այնտեղ նախորոք ջուր ե ուղարկվելու:

Ընդհանրապես, պիտի ասել, վոր տոնի ամբողջ ծրագիրը պիտի մշակված լինի ամենաճիշտ կերպով և շատ մանրամասնորեն: Չնախատեսված վորևե փոքրիկ դեպք կամ հանգամանք կը փչացնի տոնի ամբողջ ապավորութունը:

Աշխատանքների մասնաշաղկան բնույթը պահանջում ե գործը զինվորական կարգապահությամբ դասավորել:

«Անտառի որվա» նախորդակին ղեկավար խմբի միջից ընտրվում ե լիազոր յեռյակ: Այդ յեռյակին հանձնարարվում ե տոնն անցկացնելու ամբողջ լիազորութունը, և բոլոր ընտրված հրահանգիչները մտնում են նրա տրամադրության տակ: Վորևե կազմակերպությունից (գերապատվությունը տրվում ե պիտներներին) կա՛մ գըպրոցից կազմվում ե կապի խումբ: Այդ խմբի քանակը մասնակցող կազմակերպությունների թը վից շատ պիտի լինի: Կապի խումբը գտնվում ե յեռյակի տրամադրության տակ, և նրա առանձին անդամները կենդանի կապ են պահպանում յեռյակի և մասնակցող կազմակերպությունների մեջ:

Տոնի որը, բացի յեռյակից, վո՛չ վա՛ք կարգադրելու իրավունք չունի: Եթե մասնակցող հիմնարկների ու կազմակերպությունների թիվը շատ ե, կարելի չե նրանց նախորոք վորոշ համարներ հասկացնել:

Ընտրված հրահանգիչները մտնում են իրենց կազմակերպությունների մոտ և ղեկավարում աշխատանքները: Բացի այդ ղեկավարներից, կարելի չե նախապատրաստել նաև հրահանգիչների ազատ կազմ: Այդ դեպքում ազատ հրահանգիչները բաժանվում են ըստ կազմակերպությունների կամ ուղղվում են հրահանգչական աշխատանք պահանջող թույլ տեղեր:

Ղեկավարող խմբի անդամներն ունեն հատուկ նշաններ:

Մասնակցողների բազմութունը նույնպես պիտի կազմակերպված լինի: Դեռ նշանակված տեղը հավաքվելուց առաջ, յուրաքանչյուր կազմակերպության պատասխանատու ղեկավար մասնակցողներին բաժանում ե քառյակների և նըշանակում ե քառյակների ղեկավարներ: Այդ ղեկավարների ցուցակը նա աշխատանքի ընթացքում պահում ե իր մոտ: Այդ ձևի ստորաբաժանումը բաժանելն ու արագացնում և շարժուն ե դարձնում կազմակերպության ամբողջ գործունեյությունը:

կազմակերպչական այս ձևն, իհարկե, վերջնական ու անփոփոխ չպիտի համարվի: Այստեղ ցույց են տրված միայն ընդհանուր դժեբը վորոնք կարող են փոխվել և լրացվել: Կարևորն այն է, վոր աշխատանքների նախորդը կազմած ծրագիրն իրագործվի ամենայն ճշտապահութամբ և հետևողականությամբ:

«Անտառի որը» չեղանակի մասն փոփոխություններին չպիտի հետաձգվի, վորովհետև յեղանակի փոփոխություններին առաջ չեղած տատանումները կարող են տոնի անհաջողություն պատճառը դառնալ:

Միայն յեղանակը հիմնովին փոխվելու դեպքում տոնը կարելի յե հետաձգել 1—2 որով: Համենայն դեպս, պիտի հիշատակենք, վոր հետաձգման մասին կարգադրություն կարող է անել միայն լիազոր յեռյակը:

Գեղարվեստական, մասն անհրաժեշտ է զնել վերջում:

Ինչպես արտադրական աշխատանքներն, այնպես և գեղարվեստական մասը պիտի մասնակցողների մեջ տոնական արամադրություն ստեղծեն: Մյուս կողմին անհրաժեշտ է հիշել, վոր գեղարվեստական մասը նույնպես կատարվելու յե բացթողյա, ուստի և ծրագիրը կազմված է լինելու գեղեցիկ և կենդանի նկարներից

(կենդանի նկարներ, մարմնավարդություն, սպորտիվ և մասսայական խաղեր և այլն):

Արտաքուստ «Անտառի որվա» տոնը բաղկացած է հետևյալ մոմենտներից.

1. «Անտառի որին» մասնանցողները դրոշակնե-

Նկար 2 «Անտառի որը» Ղարաբաղի խոստում
1927 թ. դարնանը:

րով ժամանում են նշանակված տեղը (նկար 2): Ցեկողներին ցուցակադրում են, հայտնում են

յեթե հարկավոր ե, նրանց համարը, տալիս են ղեկավարներ և գործիքներ:

2. Ժողով կամ միտինգ: Կարճառոտ բացատրութիւն աշխատանքների մասին: Ամբողջ ժողովը 30-40 բողոքից շատ չպիտի տևի:

Նկար № 3 «Անտառի ուր» Դարաքիլիսում 1927 թ. դարնանը: Աշխատանքների վաղրում:

3. Մասնակցողները նվազածութիւնը ու զիտրվում են աշխատանքների վաղրում:

4. Տոնին ժամանակցողները բաժանվում են խմբակներին: Խմբակները գնում են յուրաքանչյուրը նախորդը իրեն հատկացրած հողա մասը:

5. Հողամասի մոտ խմբակը նորից ծանոթա նում ե կատարվելիք աշխատանքի բնութիւն: Ղեկավարը հարկավոր բացատրութիւններ և ցուցմունքներ ե տալիս:

6. Արտադրական աշխատանքների կատարում:

7. Աշխատանքների ավարտում, կատարածի հաշվառում ու ցուցակագրում, գործիքների հանձնում, յեթե ալդպիսիք ֆնալու յեն աչդանդ:

8. Ընդմիջում: Նախաճաշ:

9. Գեղարվեստական մաս:

10. Թուլցիկ միտինգ: Կատարված աշխատանքների հաշտարարում: Լոգունգներ: Նվազածութիւն:

11. Վերադարձ: Յեթե գործիքները յետ են բերված՝ նրանց հանձնումը:

VI. ԱՆՏԱՌԻ ՈՐՎԱՆՔՆԵՐԻ ՀԱՇՎԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ԱՄՐԱՅՈՒՄԸ

«Անտառի ուր», ըստ ելութիւն, տեղական տոն ե, վոր ավելի պայծառ արտահայտվում ե գաղնանը մեկ կամ յերկու ուրվա ընթացքում:

Սակայն մինչև այդ մոմենտը «Անտառի որվա» կամպանիան ընթանում է նախապատրաստական և ազխտային աշխատանքների ձևով: Տոնից անմիջապես հետո յեւ աշխատանքները չեն դադարելու: Այդ դեպքում նախ հետաքրքիր և ուսումնասիրել և վորոշել տոնի բացասական կողմերը՝ հետագայում նրանցից խուսափելու համար: Հետո կարևոր է կատարված Կվաճումները խորացնել և շարունակել:

Վերջապես, արտադրական աշխատանքների ասպարիզում կատարելու դեռ բավական աշխատանք է մնում: Տնկած ծառերն ու ցանած սերմերը խնամելու համար յերբեմն լավ կլինի շեֆություն հաստատել: Այս դեպքում դպրոցներին հնարավորություն է վերապահվում տեղական դիտողություններ կազմակերպել, միացնելով նրանց բուսականների և տունկերի խնամքը (հողի փափկացումը, քաղհան, յեթե կարիք կա՝ ջրելը և այլն):

Աշակերտները նկարում ու համարում են աճող ծիւրերը, համարում են, թե յերբ, վորքան է բուսնում, բուսածներից վորքան է փչանում, յերբ է փչանում և այլն:

Շատ հետաքրքրական է սերմերը ցանելուց առաջ կշռել, համարել՝ թե վոր ափսոսում ինչքան սերմ է ցանվում և հետագայում վորոշել,

թե վոր տոկոսն է բուսնել, վոր տոկոսը յերբ (քանի սրում) է բուսել և այլն: Այդպիսով կարելի յե աշակերտներին ծանոթացնել սերմերի աճեցողության դադախարին ու տարրական սկզբունքներին:

Յեթե ցանկապատված է անտառում վորոշ տարածություն՝ անասուններից պաշտպանելու համար, հետաքրքիր կլինեն նկարել այդ տարածությունը ցանկապատելուց առաջ և հետո ըստ տարիների: Այդ տարածության ուսումնասիրությունը հարուստ նյութ կարող է տալ աշակերտներին «Անտառի որվա» հետագա աշխատանքների ժամանակ:

Առհասարակ, բոլոր կատարած աշխատանքներն անհրաժեշտ է թվական տվյալների վեր ածել և հետևել, թե ժամանակի ընթացքում այդ թվերն ինչպես են փոփոխվում և ինչպես ու ինչո՞ւ յե փոխվում տվյալ անտառամասի պատկերը կատարած աշխատանքների շրջանում:

Այդ դիտողություններից ինքնաբերաբար յեղրակացություններ են առաջ գալիս: Յեւ այդ յեղրակացությունները կողմն են իմաստ գտնել անտառային տնտեսության այն պահանջների մեջ, վորոնք շատ դեպքերում թվում են անհասկանալի ու անտեղի:

Այդպիսով, «Անտառի որվա» հետևանքների ամրացումն ու հաշվառումը յերաշխափորում է սպագա տոնի նորանոր նվաճումներ:

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ս

I. ԹԵԶԻՍՆԵՐ «ԱՆՏԱՌԻ ՈՐ» ՆՅՈՒԹԻ ՄԱՍԻՆ

ա. Ծառի ճեղքակույթները մարդու համար.

1. Ծառը մարդուն կյանք է տալիս, վորովհետև ախ թթվածինը, վոր մարդիկ և կենդանիները շնչում են ողից, ծառը վերադարձնում է ողին, պահելով իր մեջ ողի ածխածինը:

2. Ծառը մարդուն տաքություն է տալիս և մեքենաներ է շարժում, վորովհետև նա հավաքում է պահում է իր մեջ արեգակի ճառագայթների էներգիան:

3. Ծառը մարդուն շինության և բնակարանի կահկարասիների նյութեր է տալիս:

4. Ծառի փայտեղենից շատ ոգտակար նյութեր կարելի է ստանալ, որինակ՝ թուղթ, արհեստական մետաքս, մազութ, սկիպիդար, սպիրտ և այլն:

5. Ծառը մարդուն առողջություն է տալիս, վորովհետև նա ողից ծծում է իր մեջ ածխածին և կանգնեցնում է փոշին:

բ. Խորհրդային Հայաստանի անտառներն ու ճահճ ճեղքակույթներ.

6. Խորհրդային Միությունն անտառներով չերկրագնդի ամենահարուստ չերկիրն է. չերկրագնդի անտառների մեկ չերրորդ մասը նրան է պատկանում:

7. Խորհրդային Հայաստանն աղքատ է անտառներով, նրա տարածության հազիվ $8-9\%$ -ն է միայն անտառներով պատած: Խորհրդային Ռուսաստանը փայտեղենն արտահանում է արտասահման, իսկ Խորհրդային Հայաստանը՝ ներմուծում է:

8. Հայաստանի փոքրաթիվ անտառներն ըստ զավառների տարածված են շատ անհավասարաչափ Դիլիջանի, Լոռի-Փամբակի, Զանգեզուրի և Մեղրու զավառներում անտառները կազմում են տարածության 15% -ից մինչև 30% -ը, իսկ մնացած զավառներում անտառներ կամ չկան, կամ կան ցանցառուտներ և մացառուտներ:

9. Այդ փոքրաթիվ անտառներն ել ճգնաժամի մեջ են: Շերտիվ ինքնակամ զիջատողական հատումների, անասունների արածացնելու և ձմեռանոցների բայրայիչ աղդեցության, մեր անտառները գտնվում են վոչնչանալու նախաբլակին. անտառների վերին սահմանը (յալագներին մերձակա) ցածրանում, իսկ ցածի սահ-

մանը (նազեխելին մերձակա) բարձրանում եւ:

10. Դրա հետեանքն աչն ե լինելու, վոր ամայի, անպետք հողերը շատանալու յեն, հեղեղաւները հաճախակի յեն ավերելու գյուղացու տնտեսութիւնը, վառելափայտի և շինավայրի ճգնաժամը որեց-որ ավելի սուր կերպարանք ե ստանալու և յերկրի կլիման խստանալու յե:

Գ. Ինչ պեճ ե անել Խորհրդային Հայաստանի անտառային ճեմատութիւնը բարեկազմելու համար.

11. Խորհրդային Հայաստանի անտառային տնտեսութիւնը պահանջում ե գործոն ոգնութիւն և աշակցութիւն աշխատավորական լայն մասսաների կողմից:

12. Անհրաժեշտ ե վերջ ապա տնտաններին անուշադիր վերաբերվելու սովորութիւնը, աչքի առաջ ունենալով նրա նշանակութիւնն ու ոգուտները:

13. Գյուղացիները պիտի վերջ տան չթուրատրված հատումներ կատարելուն, անտառում անասուններ արածացնելուն և այլ ապօրինի արարքներին:

14. Տեղական նշանակութիւն ունեցող անտառներում գյուղացիները պիտի սովորեն կանոնավոր անտառային տնտեսութիւն վարել:

15. Կրակի հետ պիտի զգուշ վարվել և թույլ չտալ, վար անտառը հրդեհվի:

16. Ամբողջ աշխատավորութիւնն, ըստ հնարավորութիւն, պիտի մասնակցի և աշակցի մեր անտառային տնտեսութիւն վերականգնմանը:

17. Դպրոցները, կոմերիտիւթիւնը և պիոներներն առաջին հերթին պիտի մասնակցեն Խորհրդային Հայաստանի անտառների վերականգնման աշխատանքներին:

Գ. Ինչու յե կազմակերպվում «Անտառի որը» յե՞վ ինչպես պեճ ե կազմակերպել այն.

18. «Անտառի որը» կազմակերպվում ե՝ Խորհրդային բոլոր քաղաքացիների ուշադրութիւնը Խորհրդային անտառների և կանաչ տարածութիւնների պահպանութիւն և վերականգնման խնդիրների վրա կենտրոնացնելու համար:

19. «Անտառի որը» կոմպանիայի ընթացքում պիտի լուսաբանվեն անտառների և կանաչ տարածութիւնների կյանքի ու նշանակութիւն հետ կապված հարցերն ընդհանրապես, և Խորհրդային Հայաստանի անտառների ու կանաչ տարածութիւնների կյանքի և նշանակութիւն հետ կապված հարցերն՝ մասնավորապես:

20. Վորպեսզի «Անտառի որը» հասնի իր նպատակին, դատարկ խոսքերը բավական չեն, անհրաժեշտ ե կոնկրետ, գործնական արտադրական աշխատանք՝ մեր անտառները և կանաչ

տարածությունների դրությունը բարելավելու և նրանց քանակը շատացնելու համար:

II. ՑՈՒՑԱՌՈՒՆՔՆԵՐ ԶԵԿՈՒՑՈՂՆԸ

Վերոհիշյալ թեզիսներում արված են ընդհանուր և եյական նյութեր, վոր կարելի չե ոգտագործել «Անտառի որվա» կամպանիայի ժամանակ: Զեկուցողին հնարավորություն ե վերապահվում ընտրել թեզիսներէջ աջն, ինչ վոր ավելի հարմար ու անհրաժեշտ ե տեղի պայմաններում: Զեկույցը հարժար ե զրույցի ձևով անց կացնել: Այդ գեպքում ունկնդիրների ուշադրությունն ու հետաքրքրությունն ավելի հեշտ ե գրավել:

Զեկույցը լուսաբանվելու չե շրջակայքի կոնկրետ նյութերով, տվյալներով, պրակտաներով, դիագրամներով և այլն:

Նախորոք անհրաժեշտ ե տեղիս անառապետության գրասենյակից վերցնել հարկավոր վիճակագրական, տեղեկական և այլ տվյալներ:

Զեկույցի նյութն, ի հարկե, պիտի հարժարեցնել ունկնդիրների հասակին, պատրաստականությանը և շրջապատող որչեկտիվ պայմաններին:

Պիտի խուսափել մասնագիտական տերմիններ գործածելուց և տեսական վերլուծություններ կատարելուց:

Կարևոր ե մանրամասն կանգնել «Անտառի որվա» արտադրական և հտտարակական ուղտակար նշանակության վրա:

Ապա անհրաժեշտ ե նաեւ մանրամասն պարզաբանել տեղիս մոտակա անտառների և կանաչ տարածությունների կարիքները վորոշելով, թե ի՛նչպիսի ոգնություն կարելի չե կազմակերպել նրանց համար «Անտառի որվա» կամպանիայի ժամանակ:

III. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՌՈՒՆՔՆԵՐ ՍԵՐՄԵՐ ՑԱՆԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

1. Սերմեր հարժար ե ցանել հատուկ՝ ալդ նպատակի համար նախորոք հատկացրած՝ տարածության վրա, վոր մենք տնկարան ենք անվանում:

2. Սերմերից հետագայում ծառեր ստանալու համար աշխատանքները բաժանվում են չերեք շրջանի. առաջին շրջան՝ սերմերը տնկարանում ցանելն ու աճեցնելը, յերկրորդ շրջան՝ սերմերից բուսած 1-2 տարեկան բուսակները «դպրոց» տեղափոխել և «գպրոցում» նրանց 1-2 տարի աճեցնելը, («գպրոց» աչս գեպքում անվանվում ե տնկարանի մի մասում հատկացրած տարածությունը, վորտեղ տեղափոխվում են բուսակները) և յերրորդ շրջան՝ գպրոցի մատղաշ տունկերը մշտական տեղեր տեղափոխելը:

3. Տնկարանում սերմեր ցանելու և զրական արդյունքներ ստանալու համար նախորոք անհրաժեշտ է հողը մշակելու: Ցեթե լենթադրվում է ցանքը կատարել գարնանը, ապա հողը պիտի մշակել աշնանից: Տնկարանի հողը պիտի վարել աշնանը և գարնանը փորել մեկ բահի խորությամբ, (24—26 սանտիմետր): Տնկարանի տարածութունը պիտի բաժանել հավասար քառամասերի, քառամասերը՝ 1 մետր լայնության մարգերի, իսկ առանձին մարգերը միմյանցից բաժանվում են $1/2$ մետր լայնության ճանապարհներով: Մարգերի հողը նորից պիտի փշրել և մաքրել քարերից և զանազան բույսերի արմատներից և փռել ճիշտ հորիզոնական ուղղությամբ: Մարգերը կարող են լինել զանազան ուղղությունների, բացի այն դեպքից, յերբ նրանց վրա ցանված են այնպիսի սերմեր, վորոնք բուսելու առաջին շրջանում պահանջում են ստվեր, այդ դեպքում մարգերի ուղղությունը պիտի լինի արևելքից արևմուտք: Մարգերի մակերեւիւթը կարող է լինել կամ հողի հորիզոնին հավասար, կամ նրանից բարձր, կամ ցած՝ տեղի կլիմայական պայմանների համամատ:

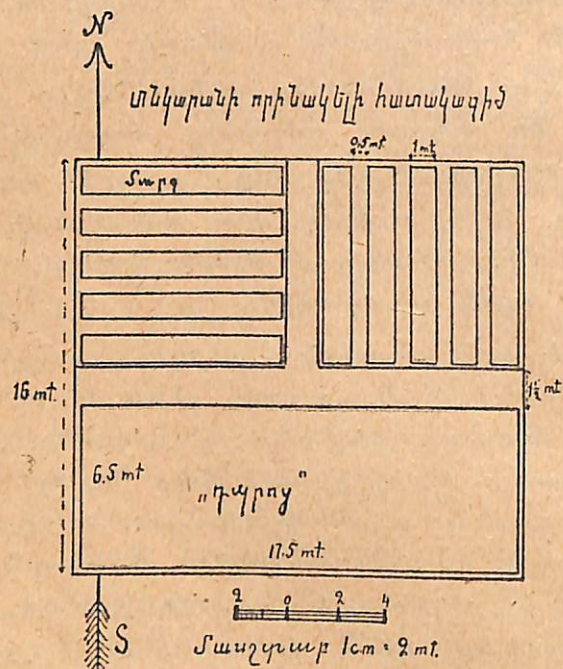
Անձրեալին շրջաններում, վորտեղ հողն ամբողջ ամառվա ընթացքում խոնավ է, մարգերը հողի հորիզոնից բարձր են անում, չորալին շր-

ջաններում, ընդհակառակը, մարգերի մակերեւիւթը հողի ընդհանուր հորիզոնից ցած է լինելու: Բարեխառն շրջաններում մարգերի մակերեւիւթը հողի հորիզոնին հավասար պիտի անել:

Մարգերում սերմեր ցանելու համար ակոսներ են փորում: Ակոսները տարածվում են մարգերի լայնությամբ, մեկը մյուսից 25 սանտիմետր հեռավորության վրա, զանազան խորությունների: Ակոսի խորությունը կախված է ծառերի սերմի տեսակներից:

4. Հաճախ ծառերի սերմերը նույն տարին չեն բուսնում: Աշնան ցանած սերմերն ել, յերբեմն նույնպես գարնանը չեն բուսնում, կամ բուսնում է նրանց փոքր առկուր: Ծառերի սերմերի բուսնելը արագացնելու նպատակով, գործադրվում է ստրատիֆիկացիա: Ստրատիֆիկացիայի ելությունն այն է, վոր թրջված սերմերը խառնում են միջակ խոնավություն ունեցող ավազի հետ կամ սերմերը շերտ-շերտ ծածկում են ավազով: Գետի վացած ավազը շատ հարմար է այդ նպատակի համար: Ավազի հետ խառնած սերմերը բաց արկղներում թողնում են ազատ ողի մեջ, իսկ յեթե ողի աստիճանը 0-ից ցած է, արկղները տեղավորում են շենքում, վորի շերտությունը 0-ից մի քանի աստիճանի

բարձր եւ: Մերթ ընդ մերթ արկղների վրա
ջուր են ցանում: Սերմերը ժողովելու որից

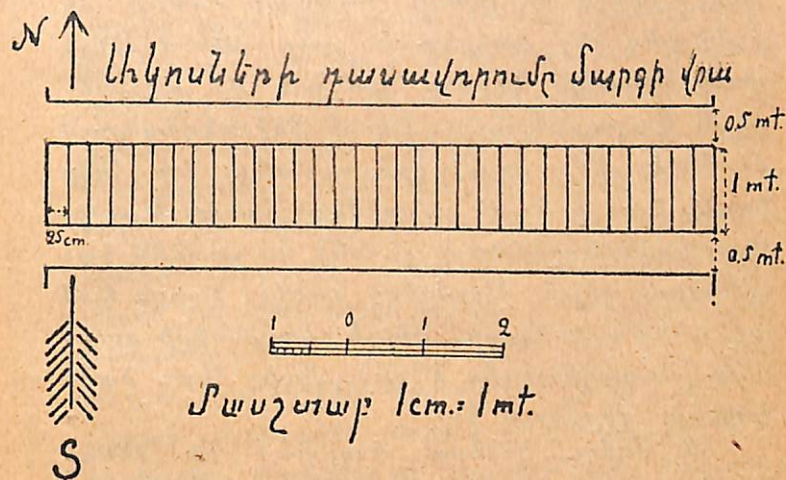

Նկ. 4

այդ ձևով պահելու և վարձանը ցանելու դեպ-
քում բոլորը հավասարաչափ և արագ կրուսնեն:

5. Կաղնու պտուղները (կաղինները) ժողո-
վում են հոկտեմբեր-նոյեմբերին: Սռալին 5-10

որում թափված կաղիններ չպիտի ժողովել,
վորովհետև վերջիններս սովորաբար փչացած
են լինում: Ժողովելուց հետո կաղիններն անհրա-

Նկ. 5

ժեշտ եւ չորացնել, բայց վոչ ախրան, վոր
կեղիւր բլթակից պոկվի: Դրանից հետո կաղին-
ները կարելի չե ցանել: Դարձանը ցանելու հա-
մար կաղինները պահվում և միաժամանակ ստրա-
տիֆիկացիայի յեն յեն թարկվում խոնավ ավազի
մէջ: Փորում են 1 մետր լայնությամբ, 0,3
մետր խորությամբ և անհրաժեշտ (միկնուլն ե,
թե վորքան) յերկարությամբ փոս: Փոսի հա-
տակին լցնում են 5 սանտիմետր հաստությամբ

խոնավ ավազի շերտ, վրալից նույն հաստության կաղինի շերտ և այլն, մինչև վերջին (վերին) ավազի շերտը: Կաղինի շերտերը փոսում 4-ից ավել չպետք է լինեն: Ուղանցքի համար մի քանի տեղ նեղ անցքեր են բաց անում մինչև փոսի հատակը: Կաղինը ցանում են աղոսներում: Յուրաքանչյուր աղոսի մեջ տեղավորում են 50 կաղին՝ կողքի վրա, այնպես, վոր հողը նրանց ծածկի 5—8 սանտիմետր հաստությամբ: Վորպեսզի թռչունները չհանեն ու չտանեն կաղինները, լավ է թումբերը ծածկել խորյա կամ այլ տեսակ ծածկոցով մինչև կաղինների բուսնելը (մոտավորապես 40 օր), վորից հետո ծածկոցները վերցնում են:

6. Սոճու կոնները ժողովում են ձմեռը (հունվար-փետրվար): Սերմերը կոններից դուրս հանելու համար կարելի է ոգտվել հատուկ սերմ չորացնող գործիքներից: Այդպիսի գործիքներ չլինելու դեպքում կոներն ուղղակի փռվում են շորի վրա արևի տակ, մինչև վոր սերմերը թափվեն: Հարմար է ամեն տեսակետներից սոճու սերմերը ցանել նույն գարնան: Մինչև ցանելը սերմերը կարելի չէ պահել չոր տեղ, տաքրակում: Ստրատիֆիկացիա սերմերը չեն պահանջում: Բուսնելն արագացնելու համար ցանելուց 1—2 օր առաջ սերմերը թրջում են ջրով: Սոճու աղոս-

ները կարելի չէ միմյանցից 15—20 սանտիմետր հեռավորության վրա շինել, յուրաքանչյուր աղոսի մեջ պիտի լցնել 2 $2\frac{1}{2}$ գրամ սերմ և փռել հավասարաչափ ամբողջ աղոսում: Աղոսի խորությունը լինելու չէ 1—1 $\frac{1}{2}$ սանտիմետր: Ցանելուց հետո ջրում են և ծածկում խսիրով (փսիաթ) կամ մի այլ ծածկոցով: Բուսակները չերևալիս՝ ծածկոցը հեռացնում են և փոխարինում վահանով: Վահանն ամրացնում են թեք ձևով բուսակներին արևից պաշտպանելու համար: Յերաշտի դեպքում, յեթե բուսակներն սկսեն ջրի պակասությունից ընկճվել, սովերն անհրաժեշտ է շատացնել, յեթե այդ ել չոգնի՝ անհրաժեշտ է ջրել: Վահանները շինում են հասարակ տախտակի բարակ կտորներից կամ յեղեգներից: Վահանների լայնությունը հավասար է 1—1 $\frac{1}{4}$ մետրի, իսկ յերկարությունը՝ 2 մետրի:

7. Սովորական հացենու սերմերը ժողովում են աշնանից մինչև ձմեռվա առաջին կեսը: Աշնանը ցանելու դեպքում սերմերը բուսնում են առաջիկա գարնան, իսկ գարնանը ստրատիֆիկացիայի չենթարկված սերմեր ցանելու դեպքում՝ այդպիսիք բուսնում են հետևյալ գարնանը: Այդ պատճառով ել գարնանը ցանելու դեպքում սերմերն անհրաժեշտ է ստրատիֆիկա-

ցիայի չենթարկել, չեթե ցանկալի չե, վոր նրանք բուսնեն նախ գարնանը: Ստրատիֆիկացիան այս դեպքում կարելի չե կատարել նաե հետևյալ փորձնական կարգով ստացված ձևով. սեմերը լցնում են աշնանից, մոտ 20 սանտիմետր խորություն ունեցող փոսի մեջ, արև տեղում և ծածկում են ավազով, հողով կամ ծղնոտով: Ձմեռը ձյունի և վաղ գարնանը անձրևի բացակայության դեպքում, թաղած սերմերը պարբերաբար ջրում են: Յերբ գարնանը սերմերն սկսեն արմատներ արձակել՝ անհրաժեշտ ե ցանել, հակառակ դեպքում նրանք փչանալու յեն:

Հացենու սերմերը թողնում են մարզերում 1—2 տարի: Ակոսների խորությունը լինելու չե 4 սանտիմետր. յուրաքանչյուր ակոսի մեջ հավասարաչափ փռում են 10 գրամ սերմ:

8. Ամերիկական հացենու սերմերը ժողովում են աշնանը և ամբողջ ձմեռվա ընթացքում: Ստրատիֆիկացիայի կարիք չկա: Սերմերը պահում են չոր տեղերում, տոպրակի մեջ: Յանելու ձևը նույնն ե, ինչ վոր ասացինք սովորական հացենու համար:

9. Թղկինների սերմերը ժողովում են աշնան: Սերմերը հասնելուց հետո անմիջապես թափվում են, հետևաբար անհրաժեշտ ե հետևել ժամանակը չկորցնելու համար: Սերմերի ստրատիֆիկացիան

և պահելու ձևերը նույնն են, ինչ վոր ասացինք սովորական հացենու համար:

Ամերիկական թղկիի սերմերը ստրատիֆիկացիա չեն պահանջում: Սերմերը ժողովելու, պահելու և ցանելու ձևերը նույնն են, ինչ վոր ասացինք ամերիկական հացենու համար:

10. Թղենինների սերմերը հասնում են մայիսին: Առաջին հերթին ցած թափվող սերմերը վատ և փուշ են լինում, ուստի առաջին հերթը պիտի բաց թողնել և ժողովել յերկրորդ հերթին թափվող սերմերը: Թղենինների մարզերի հողը պիտի մշակել շատ ուշիմ: Ակոսների խորությունը լինելու չե 2 սանտիմետր և լայնությունը՝ 4 սանտիմետր: Յանելուց առաջ մարզը թեթև կերպով թրջում են և յուրաքանչյուր ակոսի մեջ հավասարաչափ 5 գրամ սերմ են փռում: Սերմերը ծածկում են 1—1½ սանտիմետր փափուկ հողով, հետո ամբողջ թումբը ծածկում են ծղնոտներով կամ այլ ծածկոցով և նորից թրջում: Մինչև սերմերի բուսնելը, մարզը չպիտի չորանա, ինչու և ամեն յերեկո, չեթե անձրև չի յեղել, մարզերն անհրաժեշտ ե ջրել առանց ծածկոցները հեռացնելու: Հենց վոր յերևան բուսակները, ծածկոցներն անհրաժեշտ ե հեռացնել և բուսակներն արևից պաշտպանել վահաններով: Լուսի և սովերի հարաբերությունը հա-

վասար ե լինելու 1:1: Հաճախ անձրևներ դա-
լու դեպքում վահանների կարիք չկա: Բուսակ-
ներն լերակալու որից ջրերը պիտի դանդաղեցնել
և հետագայում խալառ դադարեցնել:

Սերմերը մինչև աշունը կամ հետևյալ գա-
րունը պահելու դեպքում անհրաժեշտ ե լցնել
մաքուր տոպրակի մեջ և պահել չոր տեղում:

11. Կորենու սերմերը հասնում են աշնանը:
Սերմերը պիտի ժողովել աշնան և ձմռան ըն-
թացքում: Սերմերը գարնանը ցանելու դեպքում
պիտի յենթարկել նախորոք ստրատիֆիկացիայի,
հացենու համար նկարագրված ձևով: Ակոսների
հեռավորութունը մեկը մյուսից կարելի չե անել
18 սանտիմետր, ակոսների խորութունը հավա-
սար ե 1—3 սանտիմետրի, յուրաքանչյուր ա-
կոսում միմյանց կողքի շարքով դասավորում են
10 գրամ սերմ: Ցանելուց հետո մարզի վրա
ջուր են սրսկում ու ծածկում ծղնոտով կամ
ալ ծածկոցով: Բուսակները արևից պիտի պաշտ-
պանել վահանով:

12. Խնձորի և տանձի սերմերն ավելի հար-
մար ե աշնանը հավաքել վայրի հասած պտուղ-
ներից: Սերմերը գարնանը ցանելու դեպքում
անհրաժեշտ ե նրանց ստրատիֆիկացիայի յեն-
թարկել: Ակոսների խորութունը հավասար ե
լինելու 1—3 սանտիմետրի: Յուրաքանչյուր

ակոսի մեջ փռել հավասարաչափ 10 գրամ սերմ:

13. Ծիրանի, սալորի, դեղձի, կեռասի և
բալի կորիզներն ավելի նպատակահարմար ե
ցանել աշնանը: Գարնանը ցանելու դեպքում
կորիզները պիտի ստրատիֆիկացիայի յենթար-
կել աշնանից: Ակոսների խորութունը հավա-
սար ե 2—3 սանտիմետրի, յուրաքանչյուր ակոսի
մեջ կորիզները տեղավորվում են մեկը մյուս
կողքին կորիզի յերկարությանը հավասար ընդ-
միջութիւններով:

14. Բարդենին և ուռենին հարմար ե փոշ
թե ցանել, ալ տնկել հետևյալ կերպով. ծառի
հյութերը շարժվելուց և բողբոջներն ուռչելուց
անմիջապես առաջ կտրում են 1—2 տարեկան
մատղաշ շիվեր և անմիջապես տնկում: Յեթե
հնարավոր չե անմիջապես տնկել, ապա 1—2
որից հետո տնկելու դեպքում անհրաժեշտ ե
ընձյուղների չորացած ծայրերից մի քանի
սանտիմետր կտրել և իսկույն տնկել:

IV. ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐ ԾԱՌԵՐ ՏՆԿԵԼՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ.

1. Տնկելու ծառերը պիտի լինեն մատղաշ
— մինչև 3—5 տարեկան:

2. Տնկելու համար ընտրած ծառը հողից
գուրս են հանում բրիչով և բահով, զգուշու-

Թշամբ փորելով ծառի շուրջը $1\frac{1}{2}$ մետր տրամագծի շրջանում: Փորելիս պիտի աշխատել արմատները չվնասել: Յեթե արմատները բարակ ծալքերով շատ խորն են գնացել, ապա գոլշուրթամբ պիտի բահով կտրել բարակ արմատները, այլ վոչ թե թափով դուրս հանել հողից:

3. Քերծված և առհասարակ վնասված արմատները, չեթե պատահական են և սակավ (ընդհանուր քանակությամբ 1—2 տոկոսն են կազմում), պիտի խալառ կտրվեն մինչև արմատի առողջ մասը:

4. Տեղափոխվելու դեպքում հողից հանած տունկիների արմատները պիտի ապահովել չորանալուց: Ամենալավ միջոցը՝ արմատները խոնավ մամուռով և մամուռի վրայից շորով (կամ ճլուպով) փաթաթելն է:

5. Յեթե տեղափոխված տնկիները իսկույն և չեթ չպիտի տնկվեն, այդ դեպքում անհրաժեշտ է ժամանակավորապես նրանց արմատները սավերում հողի տակ դնել թեք ուղղությամբ, արմատները ցած:

6. Ծառերը տնկելուց առաջ անհրաժեշտ է նրանց արմատները թրջել ջրի մեջ, իսկ չեթե տնկելու վայրում մոտիկ առվակ կամ ջուր չկա, նախորոգ աշխատել դուրսերով ջուր պիտի տանել:

7. Տնկելու ծառի ծավալի, չափերի ու ար-

մատների համաձայն փորվում են զանազան խորությամբ և լայնությամբ փոսեր: Ընդհանուր առմամբ փոսերի խորությունը միջին թվով կարելի չե համարել $1\frac{1}{2}$ մետր, իսկ լայնությունը տրամագիծը՝ մինչև $1\frac{1}{2}$ մետր:

8. Փոսը փորելիս հողի վերին լավ շերտը դուրս ե հանվում մի կողմը, իսկ ցածի վատ շերտը՝ մյուս կողմը: Արմատները հողի մեջ թաղելիս, հողի վերին լավ շերտը պիտի լցնել ըսկզբից՝ ցած, իսկ ցածի վատ շերտը՝ հետո, վերև: Փոսը լցնելու ամբողջ հողն սնհրաժեշտ է լավ մաքրել քարերից և այլ ամուր մասերից, փշրել, մանրացնել ու փափկացնել ձեռքերով կամ բահով: Ոգտակար է փոսը լցվող հողին հին գամաղբ խառնել:

9. Ծառը տնկելիս պիտի աշխատել, վոր նրա արմատները փոսի մեջ տարածվեն ուղիղ և ազատ, իրենց բնական դիրքով: Փոսի խորությունն ու լայնությունը պիտի համապատասխանեն արմատների բնական դիրքի չափերին:

10. Անհրաժեշտ է խստիվ հետևել, վոր պեսզի ծառի արմատի վզիկը (корневая шейка) ախինքն՝ արմատի և բնի սահմանը, հողով չծածկվի: Ծառը պիտի նոր հողի մեջ տնկվի այն խորությամբ, ինչ խորությունն ունեցել է հողից դուրս հանելիս, տեղափոխումից առաջ: Նկատի

պիտի տոնել, վար նոր տնկած ծառի հողը հետազայում սեղմվելու և նստելու չե, հետևաբար տնկելիս ծառի արմատի վզիկը 1—2 սանտիմետրը կտրոզ և հողի մեջ թաղվել: Այդ դիրքը վորոշելու նպատակով, փոսի վրա հողը լցնելուց առաջ դնում են հորիզոնական դիրքով փայտի կամ տախտակի կտոր: Արմատի վզիկը այդ կտորից 1—2 սանտիմետր ցած պիտի լինի:

11. Տնկելիս ծառը պահում են ձեռքով վորպեսզի նրա արմատները չընկճվեն և տեղավորվեն ազատ, թեթև թափ են տալիս, հողը ցրվում են արմատների մեջ հավասարաչափ և ձեռքով զգուշությամբ սեղմում են, վորպեսզի արմատների շուրջն ազատ անցքեր և դատարկ տարածություններ չմնան. բոլոր արմատները հողի մեջ թաղելուց հետո, հողը փոսի յեզերքներում փորքով սեղմում են, նորից հող լցնում ու սեղմում, մինչև հողը հավասարվի փոսի յեզերքներին:

12. Յեթե մտադրություն կա ծառը փայտից կապելու, ապա փայտը պիտի փոսի մեջ ամրացնել մինչև ծառի տնկելը, այնպես, վոր փայտը ծառի հյուսիսային կողմում լինի՝ նրան ողի ծալրահեղ փոփոխություններից ու թռիչքներից պաշտպանելու համար: Ծառը կապում են փայտին վորոքած փափուկ ճլոպով, վորպեսզի ծառի բունը չփռապի:

13. Փոսն անհրաժեշտ է փորել ծառը տնկելիս:

14. Յուրաքանչյուր ծառ տնկելու համար, անհրաժեշտ են չերեք հոգի: Մեկը փորում է փոսը, մաքրում, փափկացնում ու հողը լցնում փոսի մեջ: Յերկրորդը հետևում է ծառի ուղղահայաց դրության, խորության, արմատների ընդհանուր դրության՝ փոսի մեջ և տունկը միշտ պահում է ձեռքերի մեջ. չերրորդը փշրում է հողը փոսի մեջ, դասավորում է արմատները, սեղմում է արմատների միջի հողը, հսկում է, վոր արմատների շուրջը դատարկ տարածություններ չմնան և ավարտում է փոսը լցնելու գործը:

15. Ծառերը միմյանցից 2—4 մետր հեռավորության վրա պիտի տնկել, իրենց տարիքի և ընդհանուր զարգացման համեմատ:

16. Վորոշ չափով փնտրված արմատների և առողջ սաղարթի փոխհարաբերությունները վերականգնելու նպատակով տնկելուց հետո, լսվ է ծառի ճյուղերի ծալքերը կտրել: Յածի ճյուղերը կտրելի չե իսպառ կտրել:

V. ԼՈՁՈՒՆԳՆԵՐ «ԱՆՏԱՌԻ ՈՐՎԱ» ՀԱՄԱՐ*)

1. Անտառը ժողովրդական անտեսության հիմքն է:
2. Խորհրդային Միությունը չեղբագնդի անտառների մեկ յերրորդի տերն է:
3. Խորհրդային Հայաստանի անտառները չեղրի տարածության 8¹/₁₀ են կազմում:
4. Անտառն անհրաժեշտ է ինչպես հացը, ջուրը, լույսն ու ոդր:
5. Անտառը չեղրագործի հավատարիմ ընկերն է:
6. Անտառները ջրի պահապաններ են:
7. Անտառները պաշտպանում են հեղեղառներից:
8. «Անտառի ուրը» աշխատավորության առողջության պաշտարի ուր է:
9. «Կանաչ ծառերը» թթվածինի գործարաններ են:
10. Վորջան շատ է կանաչը՝ աչքան քիչ է հիվանդությունը:

11. Պատրաստեցեք կանաչ անտառի փոխանորդներ:

12. Անտառը — ժողովրդական գույք է: Պաշտպանիր նրան:

13. Անտառը շատ թշնամիներ ունի — չեղր նրա բարեկամը:

14. Պահպանեցեք անտառի բարեկամ թռչուններին:

15. «Անտառի ուրը» ստեղծում է անտառի բարեկամների բանակ:

16. Ուսումնասիրիր անտառը, վորպեսզի կարողանաս այն խելացի ոգտագործել:

17. Պարզեցեք կանաչ անտառի կյանքի պարտնիքները:

Վրտանավոր լրդունդներ

Սիրիր անտառն որորոցից,
Վոր չվախես չերեք ցրաից:

*

Յեթե շուրջ անտառ է,
Մի վախեցիր վատ բերբից,
Ով անտառը փրչացնե
Բռնիր նրա ոձիքից:

*

Մի հարվածով քո կայնի՝
Կաղնի ծառը կձգես,

*) Աղատ թարգմանություն „День леса“, ժողովածուից:
Изд. Центральной Комиссии „Дня леса“ Москва 1924 г.

Իսկ թե տեղես մեկ կաղնի,
Հարյուր տարի պիտ սպասես:

*

Հինգ բույսերում
Ծառ կարես, --
Քանի՞ տարում
Կաճեցնես:

*

Անտառը պահպանիր,
Անտառը պաշտպանիր,
Զիտ անտառ — ստեղծիր:

VI ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑՈՒՑԱԿ

I. Հանրամատչելի գրականություն

- * Захаров, А. — Жизнь леса. 52 стр. 30к.
 „ — Первое знакомство древесиной. 1926 г. 60 стр. 65 к.
 * Керн, Е. Е. — Лес и его богатства. 10 к.
 * „ — Уход за лесом. 20 к.
 „ — День леса. 15 к.
 Магницкий, С. — Лесопропаганда в избечитальне, 1926 г. 38 стр. 20 к.
 Жирнов. — Какие заработки может иметь крестьянин в лесу.
 Дамберг, Е. Ф. — Лесовод-любитель (буков к сбору семян. шишек и т. п.) 64 стр. 40 к.
 Данилов, Е. — Лес и урожай. 1926 г. 29 стр. 5 к.
 „ — Лесонасаждения для борьбы с пожарами. 1926 г. 32 стр. 5 к.
 День леса и школа. — Сборник статей. 1925 г. 114 стр. 60 к.

1) * — ով նշանակված են ավելի անհրաժեշտ ու կարևոր ձեռնարկները:

* Дроздовский, Е. С. — Что должен знать рабочий и крестьянин о лесах СССР и их доходности. 1925 г. 60 стр. 20 к.

Налетов, А. Ф. — Юным друзьям леса. (Лесная христоматия). 1925 г. 148 стр. 75 к.

П. Смолин. — Подготовка к «дню леса». 68 стр. 30 к. 1927 г.

Исаев, С. — День леса. 1927 г. 63 стр. 30 к.

* Морозов И. — Что надо знать о лесе и лесном хозяйстве, 1926 г. 43 стр. 30 к.

Под'япольский, Н. — Лесохозяйств. уклон в школе 1927 г. 87 стр. 90 к.

Семенов, А. С. Лес, что он дает человеку. 1927 г. 112 стр. 70 к.

Сажин, Д. К. — Почему надо рубить лес по расчету. 1920 г. 24 стр. 15 к.

Софронович, Б. М. — Основы организации правильного лесного хозяйства. 1925 г. 47 стр. 35 к.

Ткаченко, М. Е. Какую пользу приносит лес. 1926 г. 46 стр. 15 к.

* Ա. Մուսեղյան. — Անտառը պետք է հաշվով կտրել. 1927 թ. 19 յերես. 5 կող.

2. Գիտական գրականություն

Керн, Э. Э. — Очерки по лесоводству. 1925 г. 297 стр. 2 р.

Морозов, Г. Ф. — Лес, как растительное сообщество, 45 стр. 30 к.

» Рубки возобновления и ухода. 1927 г. 88 стр. 90 к.

* » Учение о лесе.

Степанов, Н. Н. — Древесные семена, их свойства, сбор и хранение. 1925 г. 104 стр. 75 к.

» Уход за лесом. 1925 г. 35 стр. 20 к.

Сергеев, П. Н. — Лесная таксация. 1924 г. 114 стр. 1 р. 35 к.

Соколов, П. А. О рубке леса. 1916 г. 22 стр. 15 к.

Վերոհիշյալ բոլոր առարկան լեզվով գրքերը կտրելի չեն պատվիրել հետևյալ հասցեով. Ленинград, 28. фонтанка, 10. Книжному складу Государствен. Сельско-хозяйственного музея

3. Ստորեկ բերում ենք այն հոգվածները. վերջում են տեսել և. Հայաստանի անտառների վերաբերյալ զանազան ժամանակներում:

Ա. Թադևոսյան. Հայաստանի անտառները. «Նոր Աշխարհ» ամսագիր, հեկտմբ. 1922 թ.

Գ. Յարուհեանկո. — Անտառները նշանակութիւնը Հայաստանի տնտեսական կյանքում: «Գյուղատնտեսական կյանք» 1925 թ. № 5.

Ա. Մուսեղլան. — Յերևանի շրջակայքի անտառաբուծման առթիւ: «Գյուղատնտ. կյանք». 1925 թ. № 5.

Ա. Թ. — Խորհրդային Հայաստանի անտառաշինատակիցների յերկրորդ համագումարը: «Գյուղատնտեսական կյանք» 1925 թ. № 5.

Մուսեղլան Ա. — Ինչպես շահագործել Հայաստանի անտառները. «Գյուղատնտեսական կյանք», 1925 թ. № 7.

Թադեւոսյան Ա. — Արոտավայրերի ոգտագործութեան կարգավորումը անտառային տնտեսութեան տեսակետից: «Գյուղատնտեսական կյանք» 1925 թ. № 10.

Մուսեղլան Ա. — Անտառային որենսզրքի խախտումների մասին: «Գյուղ. կյանք» № 10, 1925 թ.

Յարուհեանկո Գ. Գ. — Անտառներում անասուններ արածացնելը: «Գյուղ. կյանք» 1926 № 4.

Յարուհեանկո Գ. Գ. — Գյուղատնտեսութեան և անտառատնտեսութեան փոխհարաբե-

րութիւնները. «Գ. կ.» 1926 թ. № 4. Սերեբրակյան Ա. — Հայաստանի անտառները, նրանց հնարավոր յեկամուտը և նպատակահարմար շահագործման անհրաժեշտութիւնը. «Գյուղ. կյանք» 1926 թ. № 5 և 6.

Յարուհեանկո Գ. Գ. — Ինչպե՞ս է իմանա անտառի մասին Հայաստանի ամեն մի քաղաքացի: «Գ. կյանք» 1926 թ. № 5. Յերզնկյան Ա. — Անտառային տնտեսութիւնը Խ. Հայաստանում: «Գյուղ. կյանք» 1926 թ. № 9.

Թադեւոսյան Ա. — Խ. Հայաստանի անտառների տագնապը: «Գյուղ. կյանք» 1926 թ. 10 և № 11.

Յարուհեանկո Գ. — Հայաստանի սոճու և կաղնու անտառների հետազոտական արդիւնքները: «Գ. կյանք» 1926 № 12.

Մուսեղլան Ա. — Հայաստանի Անտառային Տնտեսութիւնը 1925—26 թ.: «Գյուղ. կյանք» 1927 թ. № 1.

Յարուհեանկո Գ. — Անտառամշակութային գործը Հայաստանում և նրա զարգացման հեռանկարները: «Գ. կ.» 1927 թ. № 1.

Յարուհեանկո Գ. — Ինքնագլուխ ծառահատումները անտառում և նրանց պատճառ-

ները: «Գյուղ. կյանք» 1927 թ. № 3.
Յարուհեմկո Գ.—Հայաստանի կաղնին: «Գ.
կյանք» 1927 թ. № 5.

Մուսեղյան Ա.—Կաղնու տնտեսությունը
Հայաստանում: «Գ. կյանք» 1927 № 6.

Մուսեղյան Ա.—Մշակակյանի անվան սո-
ճուտը: «Գյուղ. կյանք» 1927 № 8.

Թադևոսյան Ա.—Հաճարին և նրա նշանա-
կությունը Հայաստանի անտառային
տնտեսությունում արդյունաբերություն
տեսակետից: «Գ. կյանք» 1927 № 7.

Մուսեղյան Ա.—«Խ. Հայաստանի անտառա-
յին տնտեսությունը»: «Գյուղ. կյանք»
1927 թ. № 10—11.

Серебрякян А.—К лесоводству и лесо-
хозяйству в ССРА «Экономич. Вест.
Армении», июль-август 1927 г. № 4.

Мушегян А.—О зимовниках и пастьбе
скота в лесах ССР Армении. «Эко-
номич. Вестн. Армении», 1927 г.
март-апрель. № 2 (20).

Проф. Виноградов-Никитин.—Иджеван-
ское лесничество Котикендское,
Делижанское, Шамшадинское л-во,
«Экономич. Вестник Армении»,
№ 2 и 3 27 г.

ԳԼՈՒԽՆԵՐԻ ՑԱՆԿ

	62
Հեղինակից	3
I. Մարզը և անտառը	5
II. «Անտառի որվա» նշանակությունը ու խնդիրները	12
III. Արտադրական աշխատանքներ	19
IV. Նախապատրաստական աշխատանք- ներ	27
Ա. Ագիտացիա և պրոպագանդա	28
Բ. Գավառագիտական ուսումնա- սիրություն	38
Գ. «Անտառի որին» մասնակցող- ների նախապատրաստումը	41
Դ. Հողամասի, նյութերի և գոր- ծիքների նախապատրաստու- թյունը	46
Ե. «Անտառի որվա» ժամանակը	48
V. «Անտառի որվա» կազմակերպու- մը	50
VI. «Անտառի որվա» հետևանքների հաշվառումը ու ամրացումը	63

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

I. Թեղիաներ «Անտառի որ» նյութի ժամին	66
II. Յուցմունքներ զեկուցողին . . .	70
III. Գործնական ցուցմունքներ սերմեր ցանկելու վերաբերյալ	71
IV. Գործնական խորհուրդներ ծառեր տնկելու վերաբերյալ	81
V. Լողունգներ «Անտառի որվա» հա- մար	86
VI. Գրականության ցուցակ . . .	89

<< Ազգային գրադարան

NL0287843

20493

ԳԻՆՆ Ե 30 4